

LÜBNAN'DA KISA ÖYKÜ

Hüseyin YAZICI*

Özet

Lübnan, tarih boyunca çok önemli olaylara sahne olmuş, farklı milletlerin işgaline uğramış ve nihayet istiklâline 67 sene önce kavuşabilmiştir. Özellikle XX. asrın başlarında başlayan edebi alanlarda modernleşme süreci içinde gösterilen gayretler açısından Arap ülkeleri arasında ilk başta zikredilmesi gereken birkaç ülkeden birisidir. Bu makalede Lübnan'da modernleşme süreci içerisinde görülen edebi gelişmelerin sadece öykü bölümü ele alındı. Lübnan'da öykünün serüveni ele alınırken, öncelikle ilklerden, yani yol açıcılardan başlandı. Eserlerinden -elimizde var ise- örnekler verildi. Elimizde eseri olmayan yazarlarla ilgili olarak ikincil kaynaklara müracaat edildi. Önemli saydığımız pek çok yazar ve öykücülüğü kısaca işlendi ve Lübnan'da kısa öykü hakkında genel bir bilgi verildi.

Anahtar Kelimeler: Lübnan, öykü.

Abstract

Lebanon, witnessing very important events through the history, has been occupied by various nations and finally gained its independence 67 years ago. It is one of the Arabian countries to be mentioned regarding the efforts put through the modernization progress in literary areas especially in the beginning of XX. century. In this article, only the story part of literary developments through the modernization progress in Lebanon has been handled. While handling the adventure of story in Lebanon, firstly we started from the firsts, leaders. Examples from their works –if we had– were given. Secondary resources were consulted for the authors whose work wasn't available. Many authors whom we considered as important and their storytelling were shortly treated and general information about short story in Lebanon was given.

Key Words: Lebanon, story

Lübnan'da kısa öykünün tarihine geçmeden önce¹ bu ülke hakkında kısa da olsa bilgi vermek yararlı olacaktır:

Lübnan², Orta Doğu'nun stratejik açıdan çok önemli bir ülkesidir. Fenikelilerle başlayan tarihi, Asurlular, Yeni Babililer, Persler, Makedonyalılar ve Romalılarla devam etmiş daha sonra Hazreti Ömer'in göndermiş olduğu ordu, 640'lı yıllarda Lübnan'ın tarihinde yeni bir sayfa açmıştır. Lübnan Haçlı saldırılarına da maruz kalmış ve burada birçok Haçlı devletçikleri kurulmuştur. Ancak Memluklar döneminde özellikle Baybars ve Kalavun zamanında tüm bu devletçikler ortadan kaldırılmıştır. Yavuz Sultan Selim, 1516 ve 1517'deki Mısır Seferinden sonra Lübnan'ı Osmanlı sancağı haline getirmiştir. Lübnan 402 yıl Osmanlı idaresi altında kaldı Osmanlı Devleti yıkılınca, Lübnan'da idari sistem tamamen bozuldu. Lübnan nihayet 1941'de Fransa mandası altında bağımsızlığına kavuştu. 1943'te manda kaldırılarak seçimler yapıldı. Hükümet ve idari sistemde dinlerin eşit etkisi esas olmak üzere hazırlanan Milli Pakt kabul edildi (1943). Diğer taraftan, Lübnan'ın 1861 senesinde özerk bir bölge hâline gelmesi ve Avrupa ile olan ilişkisinin, buranın kültürel kalkınmasına önemli ölçüde etki yaptığını belirtmek gerekir.

Batı ile sürekli yakın bir temas içinde olan bu ülkenin, özellikle modernleşme süreci içinde batının edebi faaliyetlerinden oldukça etkilendiği ve bu etkiyi modern edebi türlere yansıttığı bir gerçektir. Modern Arap öyküsünün ortaya çıkışında bazı Lübnanlı ediplerin çıkarmış olduğu dergilerin önemli bir katkısının olduğu bilinmektedir. Ancak Michel Cuhâ'nın da ifade ettiği gibi³ XIX. asrın son çeyreği ile XX asrın ilk çeyreğinde dergiler hikâyeye pek ilgi göstermedi. Bu dergiler arasında şunları görmekteyiz:⁴ Selîm el-Bustânî'nin (1846-1884) Arap dünyasının ilk edebi dergisi el-Cenân (1870-1886), İbrâhîm el-Yâzîcî'nin (1847-1906) Diyâ' (1898-1906), Ferah Antoun'un (1874-1922) el-Câmîa (1898-1910), Julia Ta'ma Dimaşkıyye'nin (1882-1954) Lübnan'da ilk kadın dergisi sayılan el-Mer'etu'l-cedîde (1921-1926) adlı dergileri. Bunlardan Selîm el-Bustânî'nin çıkarmış olduğu el-Cenân'da bu dönemde bazı romanların dizi halinde yayımlandığı görülmektedir. Yine adı geçen dergilerde yayımlanan

1. Tarafından daha önce *The Short Story in Modern Arabic Literature* adlı bir eser yayımlanmıştı (Cairo 2004). Bu eserin 57-69 sayfaları arasında Lübnan'daki kısa öykü faaliyetlerinden de bahsedilmişti. Elinizdeki bu makale hazırlanırken doğal olarak adı geçen kitaptan yararlanılmış, ancak edinilen yeni kaynaklar da göz önüne alınarak makaleye önemli ölçüde ilaveler yapılmıştır.
2. Bk. M.C. Şehabeddin Tekindağ, "Lübnan", *İ.A.*, VII, 101-107.
<http://www.msxllabs.org/forum/ulkeler-ve-tarihleri/10697-lubnan-ve-lubnan-tarihi.html>
3. Bk. Michel Cuhâ, *el-Kıssatu'l-kasîra fî Lübnân –siyer ve nusûs-*, Beyrut 2008, s. 9.
4. Bk. a.mlf., a.g.e., a.y.

* Prof. Dr. Hüseyin Yazıcı, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi (hyazic61@hotmail.com).

“Ramye min ğayri râmin” (meçhul atış) adlı öykü önemli bir ilgi gördü ve okuyucuların dikkatlerini farklı bir tarafa çekti. Diğer taraftan öykünün başlangıçta ne eleştirmenlerin ne de yazarların roman veya şiir kadar dikkatlerini çekmediğini de burada belirtmek yararlı olacaktır.

Esasen Lübnan'da modern öykünün ortaya çıkışında ileride de ele alacağımız gibi Arap Göç Edebiyatı'nın saç ayakları Cibrân Halîl Cibrân, Mîhâîl Nu'ayme ve Emîn er-Reyhânî'nin çalışmalarının önemli bir payı olmuştur. Lübnan'da modern öykünün faaliyetlerini takip etmek birkaç nedenden dolayı zor olmuştur.⁵ Bunlardan birincisi: Suriye ve Lübnan'daki faaliyetler zaman zaman iç içe yürümüş, dolayısıyla özellikle bir ülkeden bahsetmek kolay olmamıştır.⁶ İkincisi, Lübnan öyküsünün öncülerinin çoğunun Kuzey ve Güney Amerika ile Mısır'a göç etmeleri bu takibi zorlaştırmıştır. Bu şahsiyetler arasında Nâsîf el-Yâzicî (1800-1870), Ahmed Fâris eş-Şidyâk (1805-1887), Selîm el-Bustânî (1848-1884), Corcî Zeydân (1861-1914), (1883-1931), Mîhâîl Nu'ayme (1889-1988), Cemîl Nahle el-Mudavvar (1862-1953), Ya'kûb Sarrûf (1852-1927) ve Emîn er-Reyhânî (1876-1940)'yi görmekteyiz.

Lübnan'da diğer bazı Arap ülkelerinde olduğu gibi modern öykünün kaleme alınışına kadar klâsik dönem tahkiye üslubunun taklidi önemli bir faaliyet olarak kabul edildi. Bu anlamda ilk akla gelenler arasında Nâsîf el-Yâzicî (1800-1871) ve Ahmed Fâris eş-Şidyâk (1805-1887) bulunmaktadır. Nâsîf el-Yâzicî *Mecmau'l-bahreyn* (1856) adlı eserinde el-Hemedânî (358-398/969-1008) ve el-Harîrî'den (446-516/1054-1122) etkilenerak “makame” tarzında fesahat ve belagete öncelik veren bir kitap ortaya koymaya çalışmıştır. Ancak Süheyl İdrîs, bu eserin içinde modern anlamda bir yeniliğin olmadığını, Lübnan'ın dışına çıkmayan el-Yâzicî'nin eserinde Kahire, İskenderiye, Dimyat, Yemen, Kûfe ve benzeri yerlerden uzun uzun bahsettiğini, bu durumun da gerçeği tam olarak yansıtmadığını belirtmektedir.⁷ Diğer taraftan Ahmet Fâris eş-Şidyâk'ın *es-Sâk ale's-sâk fîmâ huve'l-fâryâk* (1855) adlı eserinde dört makame yer almaktadır. Daha çok sosyal öyküye yakın olan ve biyografik tarzda ele alınan bu makameler, evlilik, bekârlık gibi toplumsal sorunları ele almaktadır. Eser, el-Fâryâk adlı bir şahsın hayat hikâyesini anlatmaktadır. Bu arada doğu dünyası ve din adamları ağır bir şekilde eleştirilmektedir.⁸

5. Bu konuda bk. Tâhâ Vâdî, *el-Kıssatu dîvânu'l-Arab*-kadâyâ ve nemâzic, Kahire 2001, s. 111.

6. Nitekim konunun hassasiyeti dolayısıyla Naîm el-Yâfî'î, 1962 senesinde Kahire Üniversitesi'nde “*Yeni Şâm Edebiyatında Kısa Öykünün Sanatsal Olarak Gelişmesi*” adlı bir yüksek lisans tezi sunmuştur. Bk. Tâhâ Vâdî, *a.g.e.*, s. 111.

7. Bk. Süheyl İdrîs, *el-Kıssatu fî Lübnân*, 1957, s. 4.

8. Bk. a.mlf., *a.g.e.*, s. 5.

Lübnan'da özellikle XX. asrın ilk çeyreğinden sonra bazı dergiler öyküye özel köşe ya da sayfalar ayırmaya başladı. Bunlar arasında el-Ahrâr gazetesi, Tevfik Yûsuf Avvâd'ın hikâyelerini neşrettiği en-Nidâ' gazetesi ile Michel Zekûr'un el-Ma'rad (1921-1936), Kerem Mulhem Kerem'in Elf leyle ve leyle (1928-1956), Fuâd Habeş'in, el-Mekşûf (1934-1949) adlı dergilerini sayabiliriz.⁹ Diğer taraftan el-Mekşûf yayınevi de Tevfik Yûsuf el-Avvâd'ın *as-Sabiyyu'l-a'rac* ve *Kamîsu's-sûf*, Halîl Takiyuddîn'in *Aşru kısas min samîmi'l-hayât* ve Mîhâîl Nu'ayme'nin *Kâne mâ kâne* adlı koleksiyonlarını yayımladı. Daha sonra başka dergilerin de öykü alanında yoğun bir faaliyet içine girdikleri görülmektedir. Bunlar sırasıyla şunlardır:¹⁰ Michel Ebî Şehlâ'nın (1898-1959) el-Cumhûr (1936-1982), et-Tarîk (1941-2003) ile el-Hizbu's-şuyû'î, Alber Edîb'in (1908-1985) el-Edîb (1942-1983), el-Hikme Üniversitesi'nin çıkardığı el-Hikme (1951-2000), es-Sekâfetu'l-vataniyye (1952-1959) ve Süheyl İdrîs'in (1925-2008) el-Âdâb dergileri (1953-).

Bütün Arap dünyası dikkate alındığında Avrupa ile olan sıkı bağları sonucu kültürel temasların hız kazandığı Lübnan'ın Arap öykü hareketi içerisinde önemli bir yerinin olduğunu belirtmemiz gerekiyor.¹¹ Bu faaliyetlerde Lübnan'da daha çok toprak, doğa, şehir, köy, göç, din adamları, feodal yapı, adetler, gelenekler, 1975-1990 iç savaşı, toplumsal baskı, direniş ve yolsuzluk gibi temalar ele alınmıştır.

Lübnan'daki öykü faaliyetlerini üç aşamada ele almak gerekir.¹² Birinci aşama, daha çok okurları memnun edebilmek için dergi ve gazetelerde öykülerin yayımlandığı dönem. Bu öykülerde okurların dikkatini çekebilmek için son derece ilginç yollara başvuruluyordu. İlk aşamada Selîm el-Bustânî, Ferah Antoun, Nikûlâ Haddâd, Ya'kûb Sarrûf, ve Corcî Zeydân'ın çıkardıkları dergilerin payı büyüktür. Diğer taraftan Birinci Dünya Savaşı esnasında ve sonrasında telif öykü yazan bazı Lübnanlı yazarların gayretleri de bu aşama içinde değerlendirilmelidir. Bu dönemde Batı standartlarına göre öykü kaleme alınmaya ve böylece gerçek Arap toplumu gözlemlenmeye çalışılmıştır. Bu arada Arap tarihinden esinlenerek bazı eserlerin ortaya konulmaya çalışıldığı da dikkati çekmektedir. Dönemin yazarları sosyal hikâyede mahalli unsurların

9. Bk. Michel Cuhâ, *a.g.e.*, s. 15.

10. Bk. a.mlf., *a.g.e.*, a.y.

11. Lübnan Arap öyküsü için bk. Süheyl İdrîs, *a.g.e.*; Alî Necîb Atvî, *Tatavvuru fenni'l-kıssati'l-Lübnaniyyeti'l-Arabîyye*, Beyrut 1982, s. 38-39, 44-45, 51, 53, 110, 126, 143, 249 ve devamı; Naîm el-Yâfî'î, *et-Tatavvuru'l-fenni li şekli'l-kıssati'l-kasîra fi'l-edebîyyi's-Şamiyyi'l-hadis: Sûriyâ, Lubnân, Urdun, Filistin*, Şam 1982, s. 128-190, 210-293; Muhsin Yûsuf, *el-Kıssa fi'l-vatani'l-arabî*, Trablus 1985, s.243-265; Alî Hicâzî, *el-Kıssatu'l-kasîra fi Lubnân 1950-1975, tatavvuruha ve a'lâmuha*, Beyrut 2004; Michel Cuhâ, *a.g.e.*; Hüseyin Yazıcı, *The Short Story in Modern Arabic Literature*, Cairo 2004, s. 57-69.

12. Bk. Alî Hicâzî, *a.g.e.*, s. 47-50.

yoğun olduğu öykülere ağırlık vermiş, Arap çevresini en güzel bir şekilde tasvir ve tahlil etmişlerdir. Hüsâm Hatîb'e göre¹³ öykünün teknik olarak doğuşu Birinci Dünya Savaşı'ndan sonradır. Buna sebep olarak da öykünün Mısır, Suriye ve Lübnan'da 1920'li yıllarda aynı anda ortaya çıkışını göstermektedir. Esasen Süheyl İdrîs'in görüşü de bu yöndedir. O da Lübnan öyküsünü üç aşamada ele almaktadır. İlk aşamayı 1920 ile 1930 arasında görmektedir. İlk aşamanın bitişi ve ikinci aşamanın başlamasıyla Lübnan öyküsünde ve genel olarak da Arap öyküsünde şu özellikler dikkati çekmektedir:¹⁴

-Teknik açıdan zayıf öyküler kaleme alınmış ve klâsik anlatı tarzlarının oldukça etkisi görülmüştür.

-Batı öyküsünün hâkimiyeti dolayısıyla özgün eser verilememiş, bu nedenle Batı'nın etkisi eserin hemen hemen tümüne hâkim olmuştur.

-Bu dönemde kaleme alınmış eserlerin çoğunda ihtisaslaşma ve titizlik yoktur. Nitekim Fransız romancısı George Duhamel bir konferansında “ *Bir musiki eserini dinlerken, başka şeylerle meşgul olan, ona saygısızlık eder. Saygı, dikkatle başlar. Hikâyeci eserini yazarken ona ne kadar önem veriyorsa, hikâyeyi okuyan veya inceleyen de ona o kadar önem vermektedir.*”¹⁵ diyerek dikkat ve titizliğin ne kadar önemli olduğuna vurgu yapmıştır.

-Bu dönemde yazarlarının çoğu öykünün önemini idrak edememiştir. Bu nedenle öykü istenilen düzeyde gelişmemiştir.

-Öykü yazarı hikâyede hep kendini ön plâna almıştır. Nitekim bu olumsuz durum, genelde Arap hikâyeciliğinde de böyledir.

-Kaleme alınmış öyküler, hikâyeden çok makaleye benzemiştir.

Bir yazarın ortaya koyduğu eserde çevresinin ve kendi hayatının son derece önemli bir etkisi vardır. Yazarın hayatını ve çevresini içeren unsurlar, eserinde de mevcuttur. Dolayısıyla Lübnan'da henüz modern öykünün ortaya konulmadığı dönemde okuyucunun ilgisi de istenilen düzeyde değildir.

İkinci aşama¹⁶ yaklaşık olarak 1928 yılında başlamış ve altın dönem olarak kabul gören bu devre, İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar devam etmiştir. Bu tarih, Lübnan'da ilk defa telif ve tercüme öykü neşreden Bin Bir Gece dergisinin çıkışına rastlamaktadır. Bu dönemin altın dönem olarak kabul edilmesinin nedeni, Batılı manada öykünün temelleri atılmış olması, öykü

¹³. Bk.a.mlf., *a.g.e.*, s. 48.

¹⁴. Bk.a.mlf., *a.g.e.*, s. 49-50.

¹⁵. Bk. Mehmet Kaplan, *Hikaye Tahlilleri*, İstanbul 2002, s. 12.

¹⁶. Bk. a.mlf., *a.g.e.*, s. 50-51.

ruhunun anlaşılmaya çalışılması ve gerçek öykünün yaratılmaya başlanmasıdır. Yine bu devrede öykünün temaları Lübnan toprağıdır, Lübnanlıının kendisidir, Lübnan ruhudur. Bu sırada yazarların Lübnan halk kültürüne ağırlık vermesi, öykü yazarlarının titiz davranması, öykünün sanatsal yönüne ve yapısına özen göstermeleri dikkati çekmiştir. Bu dönemin öncüleri *as-Sabiyyu'l-a'rac* adlı koleksiyonu ile Tevfik Yûsuf Avvâd ve *Aşru kisas* adlı koleksiyonu ile Halîl Takiyuddîn'dir. Bu arada Amerika'ya göç etmiş bazı Lübnanlıların oradaki faaliyetlerini de unutmamak gerekir. Çünkü orada ileride de ele alacağımız gibi öyküyü batı standartlarında ele alan Mîhâîl Nu'ayme gibi son derece önemli şahsiyetler vardı. Nu'ayme, es-Sâih ve el-Funûn adlı dergilerde öykülerini yayımlıyordu.

Üçüncü aşamaya gelince¹⁷, bu aşama doğal olarak edebi türlere son derece zengin bir malzeme sağlayan İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra başlamıştır. Bu aşamada *Karaf* (1948) adlı koleksiyonu ile Fuâd Ken'ân, *Akâsîs ûlâ* koleksiyonu ile Süheyl İdrîs, Yûsuf Habeşî el-Aşkar (1929-1992), Ahmed Süveyd ve Reşâd Darğûs gibi önemli şahsiyetler ortaya çıkmıştır. Diğer taraftan bu dönemde bazı yazarların başka alanlara kaydıkları görülmektedir. Meselâ Tevfik Yûsuf Avvâd sırasıyla gazeteciliğe, politikaya, roman, şiir ve tiyatro yazmaya yönelmiş; Saîd Takiyuddîn ise hem politikaya hem de ticarete atılmıştır.

Lübnan'ın stratejik yapısı, konumu bu ülkenin diğer alanlarda olduğu gibi edebi açıdan da bir uğrak ve konak yeri olmasını sağlamıştır. Akdeniz'e açık oluşu, farklı kültürleri barındırması bunu sağlayan birkaç nedenden birkaçıdır. Esasen tarih boyunca Lübnan, farklı kültürlerin ve inançların bir arada yaşadığı stratejik bir yer olma özelliğini korumuştur. Doğal olarak bu durum, edebiyata da yansımıştır.

Süheyl İdrîs (1925-2008), Araplarda modern anlatı tarzlarının, ilk olarak Lübnanlı yazarlar kanalıyla Mısır'da ve Mehcer Arap Edebiyatı'nın doğduğu Amerika'da geliştirildiğini söyler.¹⁸ Süheyl İdrîs, aynı zamanda öykü alanında önemli çalışmalar da kaleme almıştır. *Eşvâk* (Beyrut 1947), *Nîrân ve Sulûc* (Beyrut 1948), *Kulluhunne nisâ'* (Beyrut 1949) *ed-Dem 'u'l-'azb* (Beyrut 1956), *Rahmâke yâ Dimaşk* (1965), *el-Arâ'* (1977), *Akâsîs ûlâ* (1977) ve *Akâsîs sâniye* (1977) bunlar arasında yer almaktadır. Süheyl İdrîs'in öykülerinde objektifliğe ve tahlile dayanan bir üslup göze çarpar.

¹⁷. Bk. a.mlf., *a.g.e.*, s. 52.

¹⁸. Bk. Süheyl İdrîs, *a.g.e.*, s. 3.

el-Hubbu'd-dâim, Sirru'l-hubb, Hîle garâmiyye ve es-Sevâik gibi pek çok öyküyü Arapça'ya çeviren Selîm el-Bustânî¹⁹ ve ayrıca Kerem Mulhem Kerem de bu alanın önemli şahsiyetleri arasında yer almaktadır. Aslında Lübnan'da kısa öykü alanında ilk girişim sahibi Selîm el-Bustânî'dir.²⁰ Sahibi olduğu *el-Cenân* dergisi bu alanda önemli hizmetler vermiştir. Kerem Mulhem Kerem'in *Eşbâhu'l-karye* (1938), *Etyâf min Lubnân* (Beyrut 1952) adlı önemli koleksiyonları bulunmaktadır. Adı geçen eserlerden *Eşbâhu'l-karye*, Tâhir Ahmet Mekki'ye göre²¹ Lübnan'da ilk modern öykü koleksiyonudur. Kerem Mulhem Kerem daha önce de belirtildiği gibi 1928 senesinde *Elf Leyle* ve *Leyle* adlı bir dergi çıkarmış ve bu dergide pek çok öykü yayımlanmıştır. Onun yukarıda adı geçen *Eşbâhu'l-karye* adlı koleksiyonunda Lübnan'ın kırsal dağlık alanlarındaki köy hayatını, köylüyü basit, akıcı bir dille kişi tahlilleri yapmadan anlatır.

Bu arada Beyrut'un I. Dünya Savaşı'na kadar Ortadoğu'da kültür faaliyetlerinin en yoğun yaşandığı merkez olduğu unutulmamalıdır. Lübnan, modern edebi türleri tanıma bakımından diğer Arap ülkeleri arasında en şanslı iki ülkeden biriydi. Tabiatıyla bunda, Lübnan'ın siyasi konumunun büyük bir tesiri vardı. Romandan önce öykü ile tanışan Lübnan'da öykü başlangıçta daha çok eleştirel bir şekilde ele alındı.

Lübnan öyküsünde Mehcer Edebiyatı'nın en büyük mümessillerinden olan ve 1895'te Amerika'ya göç edip hayatının sonuna kadar orada kalan Cibrân Halîl Cibrân(1883-1931)'in edebi eleştirmenler tarafında da kabul gördüğü gibi önemli bir yeri vardır. Cibrân'ın öykülerinde yaşamış olduğu bu yerlerin etkisi olmakla birlikte, bu öyküler okunduğu zaman Lübnan ruhunu, havasını ve Lübnan insanının özelliklerini taşıdığı hemen hissedilir. Cibrân, öyküyü daha çok modern içeriğe yakın bir tarzda ele almıştır. Cibrân Halîl Cibrân, öncekilerin yaptığı gibi makame tarzından etkilenmemiş, kendi çizgisini belirlemeye çalışmıştır. Öykülerinde toplumun baskısından kurtulmak için tabiatı ve romantizmi bir sığınak olarak kullanmıştır. Eserlerinde hayatının aşamalarını ayrıntılarıyla tanık olduğumuz Halîl Cibrân, modern öykü tekniğinde olgunlaşana kadar siyasal ve dinsel içerikli konular işlemiştir. İlk öykü kitabı 1906'da *Arâ'isu'l-murûc* (New York 1905) ikinci öykü kitabı ise 1908 yılında *el-Ervâhu'l-mutemerride* (New York 1908) adı altında neşredildi. Cibrân'ın *el-Avâsîf* (Mısır 1920) ve *Dem'a ve ibtisâme* (New York 1913) adlı eserlerinde de serpiştirilmiş öyküleri bulunmaktadır. Felsefi ve sosyal içerikli

¹⁹. Selîm el-Bustânî'nin öykü dünyası için ayrıntılı olarak bk. Muhammed Yusuf Necm, *el-Kıssatu fi'l-edebi'l-arabiyyi'l-hadîs 1870-1914*, Beyrut 1961, s. 31-65.

²⁰. Bk. Muhsin Yûsuf, a.g.e., s. 244.

²¹. *Muhtârât mine'l-kıssati'l-kasîra fi 18 beleden arabîyyen*, Kahire 1993, s. 17.

öykülerin yer aldığı *Arâ'isu'l-murûc* adlı eseriyle eski kalıpların dışına çıkmış ve klâsik anlayıştan oldukça uzaklaşmıştır. Canlı, alaycı ve iğneleyici bir eleştiri üslubuyla edebi çevrelerin beğenisini kazanmıştır. Eserlerinde öykü kahramanları kendisi gibi toplumun bütün değerlerine baş kaldırırlar. Yazdıklarının kendisi için öykü olup olmaması çok önemli değildir. Onun için önemli olan vermek istediği mesajın yerine ulaşması ve kendi iç dünyasında yaşamış olduğu fırtınaları şu veya bu şekilde insanlara taşımasıdır. Öykülerinde dikkati çeken en önemli husus, hayali öğelerin gerçek öğelere egemen olmasıdır. Ancak içerik, fikri bakımından öykü ile iç içedir. Bu arada kimi eleştirmenlerin Cibrân'ın öykülerinin Arap edebiyatının ilk öykülerinden sayılmayacağı doğrultusunda görüş belirttiklerini de burada ifade etmeliyiz. Bütün öykülerinde ortak konu sevgidir. Daha doğrusu, onun edebiyatı sevgi kavramı üzerinde kurulmuştur:

“Aşk, gizemli ışınlarıyla gözlerimi açıp, ateşli parmaklarıyla ruhuma ilk defasında dokunduğunda on sekiz yaşındaydım ve Selmâ Kerâme de güzelliği ile ruhumu uyandıran ve beni gündüzlerin düş, gecelerin de düğün gibi geçtiği ulu aşk bahçesine götüren ilk insandı.

Güzelliğiyle güzelliğe tapmamı bana öğreten, sevecenliğiyle aşkın sırlarını gösteren ve manevi hayatın ilk şiirini kulağıma okuyan Selma'nın kendisiydi.”²²

*“Seni seviyorum Selmâ. Sen de beni seviyorsun. Sevgi çok değerli bir hazinedir. Sevgi, Tanrı'nın ulu ruhlara bir hediyesidir. Bu hazineyi atacak ve domuzların onu her tarafa saçarak ayaklarının altına almasına müsaade mi edeceğiz? Bu dünya mükemmellikler ve güzelliklerle dolu. Neden Piskopos ve yardımcısının bizim için kazdığı bu dar tünel içinde yaşıyoruz? Yaşam, mutluluk ve özgürlük dolu. Neden omuzlarımızdaki bu ağır yükü atmıyor ve ayaklarımıza bağlanmış zinciri kırıp, barışa doğru huzur içinde yürümüyoruz.”*²³

Yine toplumun geleneklerine karşı çıkma, onun en önemli özelliklerinden birisidir. Bunu *el-Avâsîf* adlı eserinde yer alan “el-Âsife” adlı öyküsünde açık olarak görüyoruz.²⁴ Ona göre hayat, ikiyüzlülük ve kulluk ve ayrımcılıktan oluşmaktadır. Şöyle anlatmaya çalışıyor bu düşüncesini:

²². Bk. Ğassân Hâlid, *Cibrânü'l-feylesüf*, Beyrut 1983, s. 23; Cibrân Halîl Cibrân, *el-Ecnihatü'l-mütekessira*, nşr. Nâzik Sâbâyâr, Beyrut 1984, s. 23.

²³. Bk. Ğassân Hâlid, a.g.e., s.127.

²⁴. Bk. Cibrân Halîl Cibrân, *el-Avâsîf*, Beyrut 1986, s. 160-180.

“...Evet, kuşta insanda olmayan bir onur var. İnsan ise kendisi için yarattığı kuralların, törelerin gölgesinde yaşıyor, kuşlarsa yeryüzünü güneşin etrafında döndüren mutlak ruha göre yaşamakta...”²⁵

Din adamları, dini kurumlar ve yöneticiler de onun en çok başkaldırdığı kesimler arasında alır. Bu arada Lübnan öykücülerinde din adamlarını en fazla eleştirenlerin arasında Fuâd Kenan, Mârûn Abbûd, Cevâd Saydavî ve Cibrân Halîl Cibrân'dır. Cibrân Halîl Cibrân, “Mâverâe'r-ridâ” adlı öyküsünde²⁶ din adamlarını, “Marta al-bâniyye”de²⁷ yoksul ve kimsesizlerin haklarını gasbeden zenginleri, “Yuhannâ el-Mecnûn”da²⁸ yine din adamlarını, “Halîlu'l-kâfir”de²⁹ kiliseyi ve din adamlarını, “Madcau'l-arûs”da³⁰ toplumun değer yargılarını ve “Surâhu'l-kubûr”da³¹ halk ve yöneticileri eleştirir. “Ramâdu'l-ecyâl ve'n-nâru'l-hâlîde”de³² ise reenkarnasyon konusunu işler. Bu öyküde m.ö. (116) yaşamış iki sevgili m.s. (1890) farklı kişiliklerde tekrar buluşmaktadır. Aşkın ebediliğinin vurgulandığı bu öykü, efsanevi duygular ve engin hayaller üzerine kuruludur. “Surâhu'l-kubûr”da Cibrân'ın başkaldıran ruhunu okuyucu hikâyenin her yerinde hissedir. Öyküde kadının maruz kaldığı ağır toplumsal baskının, kadının bu baskılara direnç gösteremeyişinin kadında meydana getirdiği yeni bir ruh hâli akıcı ve etkileyici bir üslupla anlatılıyor. Öykülerinde romantizm ve sembolizmin görüldüğü Cibrân, her şeye rağmen, Arap öyküsünü istenilen noktaya getirememiştir. Arap öyküsü asıl gelişmesini I. Dünya Savaşı'ndan sonra yaşamış ve Lübnan'da özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra öykü türünde önemli gelişmeler olmuştur. Özet olarak Cibrân'ın öykülerinde geleneklere karşı çıkma, baş kaldırma ilk sırada yer almaktadır. Diğer taraftan eserlerinde sosyal, felsefi ve dini konuların da yoğunlukla işlendiği görülmektedir. Cibrân, feodal yapıyı da ağır bir şekilde eleştirerek, bu yapıya karşı ayaklanmanın gerektiği üzerinde durmaktadır. Süheyl İdrîs, “Lübnan'da modern öykünün önderleri Cibrân Halîl Cibrân ve Mihâil Nu'ayme'dir. Ayrıca Arap edebiyatına romantizmi ve sembolizmi getiren de onlardır”, diyor.³³

²⁵ Bk. a.mlf., a.g.e., Beyrut 1991, s. 164.

²⁶ Bk. a.mlf., a.g.e., Beyrut 1986, s. 239-242.

²⁷ Bk. Cibrân Halîl Cibrân, *Arâisu'l-murûc ve'l-mevâkib*, Tunus (Suse) 1990, s. 21-36.

²⁸ Bk. a.mlf., a.g.e., s. 36-54.

²⁹ Bk. Cibrân Halîl Cibrân, *el-Ervâhu'l-mutemerride*, Beyrut (ts), s. 51-113.

³⁰ Bk. a.mlf., *el-Mecmû'atu'l-kâmile li muellefât el-'arabiyye*, ts., s. 111-120.

³¹ Bk. a.mlf., *el-Ervâhu'l-mutemerride*, Beyrut (ts), s. 24-37.

³² Bk. a.mlf., *Arâisu'l-murûc ve'l-mevâkib*, Tunus (Suse) 1990, s. 5-20.

³³ Bk. Süheyl İdrîs, a.g.e., s. 94.

Mârûn Abbûd (1886-1962)'un³⁴, hem Lübnan'da hem de diğer Arap ülkeleri arasında önemli bir yeri vardır. Sadece köy halkının övgüye değer yanlarının değil, çağ dışı töreler ve sosyal sorunların da yansıtıldığı *Vucûh ve hikâyât* (Beyrut 1945), *Akzâm ve Cebâbira* (1948) ve *Ehâdisu'l-karye* (Beyrut 1957) adlı eserlerinde daha çok Lübnan köylerindeki hayatın canlı bir tasviri göze çarpar.³⁵ Mahalli renklerin sıkça kullanıldığı *Akzâm ve Cebâbira* ve *Ehâdisu'l-karye*, özellikle Lübnan öykücülüğü için önemli bir adımdır. Onun öykü kahramanları tamamen gerçek köy hayatını temsil etmektedirler. Öyküleri köy halkının saflığını, gelenek ve göreneklerini, karşı karşıya kaldığı sorunlarını, eğilimlerini ve batıl inançlarını gözler önüne sermektedir. Aslında onun öyküleri Arap edebiyatının zengin hazinesini daha da zenginleştirmiştir. Öykü konuları incelendiği vakit, hemen hemen toplumu ilgilendiren bütün konular ile ilgili yazıldığı görülmektedir. Bu konuları ya izah ya da yorum yolu ile işlemiş olup her iki durumda da yumuşak, tatlı bazen de iğneleyici bir üslup kullanarak okuyucuyu bilinçlendirmek ve düşündürmek ana prensibi olmuştur. İlyâs Ebû Şebeke Mârûn Abbûd'un *Vucûh ve hikâyât* adlı eseri için şunları söylüyor:³⁶

“Yüzler eski, ama öykülerin üslubu ve dili Mârûn Abbûd'dan daha önce hiçbir kimsenin işlemediği tarzda yenidir. Belki sözcükleri sözlükte bulabilirsin, fakat kullanılan terkip ve kelimelerin içerdiği anlam renkliliğini başka bir yerde bulamazsın.” Diğer taraftan onun *Ehâdisu'l-karye* adlı eserinde de köy hayatı incelenmiştir. Eseri inceleyen George Hannâ (1893-1969) şu görüşlere yer vermiştir:³⁷

“Mârûn Abbûd'dan önce köy hayatı, birkaç yazarın bazı yönleri ele alması dışında kapalı bir kutu gibiydi. Öyküleri sayesinde bütün gizemler, problemler ve sıkıntılar eşine rastlanmayan nükteli bir şekilde ortaya çıktı. Gerçekten o, Lübnan edebiyatında hiç tartışmasız realizmin duyanıdır. Onu, Lübnan köy hayatını betimleme açısından Lübnanlı ediplerin başında kabul ettiğimi söylersem, herhalde hiç kimse karşı çıkmaz.”

Mârûn Abbûd hakkında pek çok araştırma yapan Es'ad es-Sekkâf da hakkında şunları söylüyor:³⁸

³⁴ Bk. Alî Hicâzî, a.g.e., s. 293-312; ayrıca bk. Hamza Özasan, *Mârûn Abbûd Hayatı ve Eserleri*, İstanbul 2001 (Basılmamış yüksek lisans tezi), s. 100-102.

³⁵ Bk. a.mlf., a.g.e., s.97-132; Bk. Mârûn 'Abbûd, *Ehâdisu'l-karye*, Beyrut 1988; *Vucûh ve hikâyât*, Beyrut 1997.

³⁶ Bk. Hamza Özasan, a.g.e., s. 101.

³⁷ Bk. A. mlf., a.e., s. 102.

³⁸ Bk. A. mlf., a.e., s. 124.

“Abbûd’un hikâyelerini, Lübnan köylüsünün bozulmamışlığını ve sade hayatların güzel ve çirkin yönlerini tasvir eden gerçek konular oluşturmaktadır. Şayet Abbûd’u sadece bir Lübnan edebiyatçısı olarak kabul edecekssek, onu, Lübnan köyünü her yönüyle betimlediğinde dolaylı bir köy edebiyatçısı olarak kabul etmek daha doğru olacaktır.

Mârûn Abbûd, XX. asrın başlarında ve Mîhâîl Nua’ayme ile başlayan yenilikçilik ve dinde reform hareketlerinde reformcuların yanında yer almıştır. Doğulu reformistlerin özellikle din adamları ve siyasi feodal yapı yüzünden çok geri kaldığını söyleyerek, reformların yapılabilmesi için bu iki gurubun mutlaka kontrol altına alınması gerektiğine inanmış ve bunu savunmuştur.

Lübnan’ın önemli edebi şahsiyetlerinden ve Mahmud Teymur’a göre modern öykünün gerçek mümessili sayılan³⁹ Mîhâîl Nu’ayme (1889-1988), 1914-1925 yılları arasında *es-Sâih* ve *el-Funûn* dergilerinde yayımlanan yedi öykü kaleme aldı. 1930’lu yılların başında Amerika’dan Lübnan’a geldiği zaman aynı öyküleri *Elf leyle ve leyle* dergisinde yayımladı. Bütün bu öykülerinde kırsal alanda yaşayan insanların sorunlarını realizmin ve psikolojik tahlilin hâkim olduğu bir üslupla dile getirir ve bu sorunlara kendi düşünceleri doğrultusunda çözümler ortaya koyar. “İnsan” kavramı Nu’ayme’nin öyküleri için temel bir unsurdur. Bu kavram onun için her şeyin üstündedir. Her şey bu kavramla değer kazanır. Çünkü varlığın, evrenin tüm sınırlarını çözecek, özgürlüğün sınırlarını genişletecek tek canlı insandır. İnsan kavramı kelimelerin ifade edemeyeceği kadar kutsal ve yücedir. Onun tüm mücadelesi insanın mutluluğu içindir. Diğer taraftan Mîhâîl Nu’ayme daha çok Rus edebiyatçıların etkisi altındadır. *Kâne mâ kâne* (1927) adlı eserinin ilk öyküsü olan *Senetuha’l-cedîde* (1914)’sinde⁴⁰ Nu’ayme, yedi kızı olan bir babanın duygularını tasvir eder. Mîhâîl Nu’ayme, burada kız çocuğu sorununu ele alır. Erkek çocukların kız çocuklarına yeğlenmesi gerçeği, doğu toplumlarında hala yaşanan bir olgudur. Yazar, Lübnan geleneklerini ve özellikle öykü kahramanı Ebû Nâsîf’in psikolojisini mükemmel bir şekilde analiz eder. Ebû Nâsîf’in karısı doğum yapmaktadır. Ancak Ebû Nâsîf, erkek çocuğu beklemektedir. Karısının tekrar kız doğurduğunu öğrenen Ebû Nâsîf,

-Kız mı? diye bağırır.

Bu kelime sessizliğin içine yıldırım gibi düştü. Ebe ürktü. Korkudan içi titredi. Konuşmayı deneyerek dudaklarını kıvılcıktanmaya çalıştı, ama başaramadı. Sadece bir harf kekeledi:

³⁹ Bk. Alî Hicâzî, *a.g.e.*, s. 51.

⁴⁰ Bk. Mîhâîl Nu’ayme, *Kâne mâ kâne*, Beyrut 1960, s.39-51.

-K...! K...! K...! ve çığlıklar kesildi.

O korkunç cehennemî şimşek, tekrar Ebû Nâsîf’in gözlerini kapladı. Kartalın tavşana saldırdığı gibi, aniden ebenin üzerine atıldı ve bebeği elinden kapıp kapıya doğru koştu. Kapıyı açtı ve ahırdan bir kürek alarak kilisenin arkasındaki çam ormanına yöneldi...”⁴¹

Yine bu eserin ikinci öyküsü olan ve kısırlık sorununu işleyen *el-Âkir* (1915)⁴², daha önce de belirtildiği gibi bazılarına göre Arap edebiyatının ilk modern öyküsü sayılmıştır.⁴³ Muhammed Yûsuf Necm, Mîhâîl Nu’ayme’nin bu öykü ile, Arap edebiyatında ilk modern öyküyü kaleme alma hususunda daha çok kabul gören Muhammed Teymûr’dan önce bu alana el attığı görüşündedir ve Mîhâîl Nu’ayme’nin “el-Âkir” (1915) adlı öyküsünü Arap dünyasında ilk modern öykü olarak kabul etmektedir.⁴⁴ Ancak Tâhir Ahmet Mekki, adı geçen iki öykünün sanatsal bir özellik taşımadığını, sadece öykünün hazırlık aşamasını oluşturduğunu söyler⁴⁵. Diğer taraftan Abdulazîz Abdulmecîd, Mîhâîl Nu’ayme’nin “Senetuha’l-cedîde” (1914) adlı öyküsünü Arap edebiyatında ilk modern öykü saymıştır.⁴⁶

Kâne mâ kâne’de Mîhâîl Nu’ayme, realizm ve romantizm arasında mekik dokur. Ancak realizmin daha ağır bastığını da belirtmeliyiz. Bu arada realizmin bütün sanatsal ölçülerini yakaladığını söylemek oldukça zordur. *Savtu’l-âlem* (1948) *en-Nûr ve’l-deycûr* (1950) gibi bazı eserlerinde serpiştirilmiş olan öykülerinde, yaşadığı ve etrafında gördüğü olayları realizmin ağır bastığı bir tasvirle ele alışı ile dikkat çeker. Yine mükemmel bir tahlil sanatı ortaya koymakla tanınan Nu’ayme ile ilgili olarak Arapların Maupassant’ı denilmesi dikkat çekicidir. Muhammed Degrûb (d.1929-) Nu’ayme için şöyle diyor:⁴⁷ “Onun sayesinde Lübnan’da öykü sanatsal olarak ele alındı. Öykü hayata önem verdi. Okuyucu onun sayesinde makale ya da mev’ize değil, öykü okuduğunu anladı.” Öykülerinde işlediği temaların en önemlileri yurtdışına göç ve bu göçün doğurduğu ıstırap ve felaket neticesinde insan ruhunda meydana gelen çatışmadır. Mehcer (göç) Edebiyatı’nın bir temsilcisi olarak Nu’ayme, öykülerinde Emîn er-Reyhânî (ö.1940)den teknik bakımından daha üstün

⁴¹ Bk. a.mlf., *a.g.e.*, s. 50-51.

⁴² Bk. a.mlf., *a.g.e.*, s. 52-83. Ayrıca onun el-Âkir adlı öyküsünün 1913 yılında yayımlandığını söyleyenler de bulunmaktadır. Bk. *Muhtârât mine’l-kasî’l-kasîra fi 18 beleden arabîyyen*, Kahire 1993, s. 17.

⁴³ Bk. *a.g.e.*, s. 17; Naîm el-Yâfi, *a.g.e.*, s. 210-211.

⁴⁴ Bk. Abbâs Hîdr, *el-Kıssatu’l-kasîra fi Mısır*, Kahire 1960, s. 114-115.

⁴⁵ Bk. *a.g.e.*, s. 17.

⁴⁶ Bk. Abbâs Hîdr, *a.g.e.*, s. 114-115.

⁴⁷ Bk. Michel Cuhâ, *a.g.e.*, s. 10.

sayılır. “*Edebi türlerden en çok makale ve öyküyü seviyorum*”⁴⁸ diyen Nu‘ayme, öykülerinde yerine göre psikolog veya sosyolog ya da filozof olarak davranır. İnsan unsurunun önemi hemen hemen her öyküsünde dikkati çeker ve her öyküsünde yaşamın, dolayısıyla da insanın bir yönünü ortaya koyar. Onun öykülerinde en dikkati çeken özellik, tasvir yolu ile telkindir. Diğer taraftan bazı öykülerinde teknik açıdan oldukça zayıftır. Örneğin “Sâ‘etu'l-kuku” adlı öyküsünde⁴⁹ zaman ve mekân kavramı çok geniş olup şahıs kadrosu da çok zengindir. Ayrıca adı geçen öykü kısa öyküden çok romana benzemektedir. Yine onun “*Aduvvu'n-nisâ*” “*Sadîkî Abdulgaffâr*”⁵⁰ adlı öykülerinde de makale üslubu hâkimdir. Ona göre öykünün en önemli özelliği, tasvir ve diyalogun kısa olmasıdır. Gerçekle hayal yan yanadır onun öykülerinde. Süheyl İdrîs’e göre Nu‘ayme, Modern Arap edebiyatının romantizm alanında en büyük yazarıdır. Fakirler de önemli bir temasıdır Nu‘ayme’nin. Özellikle bayramlarda ve özel günlerde onların ezildiğine, itildiğine ve ihmal edildiğine inanan Mîhâil Nu‘ayme, “ve yezûbu’l-celîd” adlı öyküsünde fakirlere eğiliyor. “*Hatırından geçen en son şey, yılbaşında çocuklarına diğer insanlar gibi hediye götürmeyeceğiydi. Fakat yarın onlara biraz et getirebilecekti. Bayramlar zenginler içindir, biz ise...*”⁵¹ ifadelerinden de anlaşılacağı gibi o, sınıfsal ayrımların var olduğuna inanmış, ama hep fakir tabakanın yanında yer almıştır. Nu‘ayme, öykülerinde hikmetli sözlere de yer vermiştir. Önem verdiği kelimeler arasında toprak da bulunmaktadır. Ona göre toprak, hayatın esasıdır, tEmilidir. Öykülerinde kullanmış olduğu dil, şiirseldir. Halk atasözlerini çok kullandığı da dikkati çekmektedir. Karakterleri, toplumun farklı kesimlerinden olup bunların her biri sosyal, sınıfsal ve dinsel ayrışmaları temsil etmektedir.

Mehcer Edebiyatı’nın mümessillerinden Emîn er-Reyhânî, Abdulmesîh el-Haddâd (ö.1963) ve İlyâs Kunsul (1914-1981) da bu türe önemli hizmetlerde bulunmuşlardır. Bunlardan özellikle Abdulmesîh el-Haddâd *Hikâyâtu Mehcer* (1921) adlı eserinde Amerika’da yaşayan Arap halkının sosyal hayatlarını çeşitli yönlerden dile getirmeye çalışarak dikkati çekmiştir. Emîn er-Reyhânî’nin *Sicillu’t-tevbe* adlı eserinin içinde “Şerîf Efendî”⁵², “Nabukodonosor”, “İklîlu’l-âr”, “Bi kadâ ve kader” olmak üzere dört öykü bulunmaktadır. Bunlardan Şerîf Efendî adlı öykünün⁵³ olayları İstanbul’da geçmektedir. Onun yazılarından

48. Abdülkerîm el-Eşter, *en-Nesru’l-Mehcerî, I,II*, (Kahire 1961), II, 47.

49. Bk. Mîhâil Nu‘ayme, *Kâne mâ kâne*, s. 7-38.

50. Bk. a.mlf., *Ebû Batta*, Beyrut 1993, s. 117-123.

51. Bk. Alî Hicâzî, *a.g.e.*, s. 503.

52. Bu öykünün çevirisi ve tahlili için bk. Hüseyin Yazıcı, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, Cilt, XXXIV, İstanbul 2006, s. 237-248.

53. Bk. Emîn er-Reyhânî, *el-Muhâlefetu’s-sulâsiyye*, s. 223-228.

Osmanlı yönetimi ile yakından ilgilendiği anlaşılmaktadır. Öyküde insanların bir korku psikolojisi içinde hareket ettikleri görülmektedir. Bunun nedeni ona göre Osmanlı Padişahı II. Abdülhamit’tir.

Debîk Asâfir, Râhibe ve simsâra (1994) adlı iki koleksiyon kaleme almış olan Abdullah Ğânim (1895-1959)⁵⁴, 1929’da Sınnîn gazetesini ve 1937’de de ed-Duhûr dergisini çıkardı. Özellikle halk ve yazı dilinde şiir yazma konusunda önemli bir kişiliğe sahip olan Abdullah Ğânim, öykülerinde daha çok toprak, milliyetçilik, fakirlik, sevgi, aşk, gelenekler görenekler temalarını işlediği, ancak klâsik tarzlara benzer bir üslup kullandığı dikkati çekmektedir.

Lübnan’da bu alanda *Aşru kisas* (Beyrut 1927) ve *el-İ’dâm* (1940) adlı eserlerinde Lübnan’ın gelenek ve göreneklerinin canlı bir dille ifade edişiyile Halîl Takiyuddîn (1906-1987)’in üzerinde önemle durmak gerekir. Halîl Takiyuddîn, Lübnanlımın hayatını en ince ayrıntısına kadar tahlil etmiş, Lübnan öyküsünü doruk noktasına ulaştırmış, ayrıca Lübnan’ın gelenek ve ahlâkî yapısıyla ilgili konuları da işlemiştir. Halîl Takiyuddîn’in bu alandaki gayretleri, özellikle 1930’larda etkisini göstermiş ve kısa öyküye önemli bir ivme kazandırmıştır. O da diğerleri gibi, yaşayan mahallî üslubu ile Lübnan köy halkının psikolojik yapısını bir psikolog gibi farklı açılardan ele almayı başarmıştır. Halîl Takiyuddîn, bahsi geçen konular dışında aşkla hayat arasındaki bağlantıyı ele alan kısa öyküler de yazmıştır. Öykülerinde göze çarpan canlı ifadeler, akıcı bir dil ve derinden düşünme, adeta şahsiyetiyle bütünleşmiş gibidir. “Zikra’l-heva’l-evvel” adlı öyküsündeki şu ifadeleri dikkat çekicidir.

“*Yaz sonlarında ydı. On dört yıl önce Lübnan’ın sâkin, Akdeniz’e bakan derin bir vadiye nazır Gadde tepesi üzerinde sanki yerle gökyüzü arasında asılı kalmış “B” köyündeydi. Deniz, köyünden insanın yakınından gördüğü çarşaf gibi görülmüyordu. Tam aksine uzaktan eğimli bir şekilde kara ile bitiştiği yerde sonu ve başı olmayan bir çizgi ile son buluyordu...*”⁵⁵ Yazarın adı geçen eserlerinde ele aldığı en önemli konular arasında toprak, göç, kadın ve sevgi de bulunmaktadır. Göç etmek zorunda kalmış Lübnanlımın anavatanına olan özlemini gerçekçi anlatım tarzı ile okuyucusuna aktarmıştır. Özellikle *Aşru Kisas* adlı eseri, yaşamış olduğu tecrübelerin bir ürünü, yaşadıklarının bir yansımasıdır. Örneğin, “*Aşru kisas*” adlı öykü koleksiyonunda yer alan

54. Bk. Alî Hicâzî, *a.g.e.*, s. 419-428.

55. Bk. Halîl Takiyuddîn, *Aşru kisas*, Beyrut 1995, s. 55.

“Nidâu'l-ard” adlı hikâyesi⁵⁶ yaşamış olduğu saf çocukluk çağına duyulan bir özlemin ifadesidir.

“*Saîd, amcasının evine gitmek istediğinde üzüm bahçesine uğrar, istediği kadarını koparır, üzümün en tatlı asmalarını seçer; sonra da incir bahçesine geçer, nar gibi yarılmış kıpkırmızı incirinden mendilini doldurur ve bu şekilde amcasının kızı Hayzebân'a giderdi. Hayzebân, çocukluğundan beri onun tutkusu ve en büyük arzusuymuştu. Kız, onun atasının taşlarda çıkardığı sesi duyunca, onu karşılamaya çıkar, tüm yaz boyu değişmeyen hediyesini ellerinden alırdı.*”⁵⁷

Halîl Takiyuddîn de diğer Lübnanlı pek çok yazar gibi dilin lirik tarafına özel bir önem vermiş ve hayal gücünü kullanarak dağ köylerindeki yaşamı yaşanır hâle sokmuştur.

“Fârisu-ş-Şâmî”⁵⁸ adlı öyküsü geleneklere karşı bir baş kaldırıdır.

“*Bir hafta sonra Fâris eş-Şâmî Beyrut limanından açılmaya başlayan geminin ahşap direğine yaslanmış Lübnan'ın sıradağlarına, bu dağların eteklerine ve yükseklerine yayılmış köylerine son kez bir baktı. Yeniden terk ettiği ülkesine uzunca bir baktı. Ancak bu sefer ülkesinden iki gözü yaşlı sonsuza değin ayrılıyordu.*”⁵⁹

Lübnan öykücülüğünün şimdiye kadar yapılmış çalışmalarda adı geçen yazar, bu alanda önemli bir pay sahibi olarak hep yer almıştır. “el-Vâhâ”⁶⁰, “Zikra'l-heva'l-evvel”⁶¹, “Sâhibi'l-lezî mâte”⁶² adlı öyküleri son derece basit konulu olmalarına rağmen, sanatsal tahlil ve tasvir açısından önem kazanmışlardır. Onun öykülerinde realizm ile romantizm iç içedir. Halîl Takiyuddîn, Cibrân Halîl Cibrân, Mîhâîl Nu'ayme ve Tâhâ Huseyn'den oldukça etkilenmiştir. Toprak sevgisi, köy tasvirleri, ayrıca şehir-köy mukayesesi işlediği önemli konuları arasındadır. Halîl Takiyuddîn, kahramanlarının psikolojik tasvirlerinde de oldukça başarılıdır.

Aynı şekilde Lübnan'ın bir diğer edibi olan ve *Tamârâ* (1955) adlı öyküsüyle uzun öyküde büyük başarı elde etmiş olan Halîl Takiyuddîn'in kardeşi Saîd Takiyuddîn (1904-1960)'in öykülerinde Amerikan öykü kültürünün

⁵⁶ Bk. a.mlf., a.g.e., s. 17-31.

⁵⁷ Bk. a.mlf., a.g.e., s. 19-20.

⁵⁸ Bk. a.mlf., a.g.e., s. 63-74.

⁵⁹ Bk. a.mlf., a.g.e., s. 74.

⁶⁰ Bk. a.mlf., *el-l'dâm*, s. 84-99.

⁶¹ Bk. a.mlf., *Aşru kisâs*, Beyrut, s. 55-62.

⁶² Bk. a.mlf., a.g.e., s. 143-156.

izlerini görüyoruz. Lübnan'da İkinci Dünya Savaşı sonrası kabiliyeti sayesinde öykü telifi alanında önemli bir yer edinmiş olan Saîd Takiyuddîn'in öne çıkan öykü kitapları, ses kavramının çok önemli bir rol oynadığı *es-Selcu'l-esved* (Beyrut 1946), *Mevcetü nâr* (Beyrut 1948), *Gâbetü'l-kâfûr* (Beyrut 1951) ve *Rabî'u'l-harîf* (1954) adlı eserleridir. O. Henry ve William Flokner'den etkilenen yazarın yazdığı öyküler, sadece bir olayı veya mücadeleyi yahut bir şahsiyeti tasvir etmekten ibaret olmayıp aynı zamanda psikolojik analiz ile beraber hümanist eğilimlerini de içine alan gerçekçi yaklaşımlar sergilemektedir. Yazarın Lübnan tutkunu olduğu öykülerinden hemen anlaşılmaktadır. Her vesileyle Lübnan'ın güzelliklerinden, çevresinden bahseder. Lübnan, ona göre her şeyin kaynağıdır. Onun öykülerinde en önemli unsur şahsiyettir. Hem Lübnan'daki hem de Lübnan'dan göç eden insanların sorunlarıyla ilgilenir. Ancak Saîd Takiyuddîn'in öykülerinde düşüncelerini açıkça ve özgürce ifade edemediği de bir hakikattir. Onun “Gâbetü'l-kâfûr” adlı öyküsünün üzerinde biraz durmak istiyoruz:⁶³

Mehmet Kaplan, “*Hikâye ve romanın özelliklerinden biri, insanın dış görünüşü kadar iç hayatını, duygu ve düşüncelerini de aynı rahatlıkla anlatabilmesidir,*” diyor.⁶⁴ Bu öyküde yalnızlığa çekilmiş ve içine kapanmış bir insan konu olarak ele alınmıştır. Yazar burada hem dış görünüşü hem de iç hayatı, duygu ve düşünceleri başarıyla vermiştir: “*Hayır, hayır arkadaşım. Biz buradayız ve bu yerden ayrılmayacağız. Nasıl içime kapandığım ve insanlardan nasıl korkmaya başladığım garibine gidecek.*”⁶⁵ . Raymondo Topacio, önemli bir gazetecidir. Yazdığı yazılar, okuyucular tarafından beğenilmekte ve her gittiği yerde büyük ilgi görmektedir. Her gün yüzlerce beğeni ve eleştiri mektupları almaktadır. Raymondo Topacio, resmi kurumları, siyasileri ağır bir şekilde eleştirmekte, ayrıca yolsuzlukları ele almaktadır. Bir ara deniz bakanını eleştirmesi üzerine bakan tarafından makamına davet edilir ve kendisinden nazikçe ülkenin menfaatleri için bu yazılarından vazgeçmesi istenir:⁶⁶ “*Oğlum, sen zeki bir çocuksun. Seninle gurur duyuyorum. Bu ülkenin senin gibi yanardağlara ihtiyacı var. Sakın sana düşman olduğumu düşünme. Ben eleştiriye severim, teşvik de ederim. Hepimiz insanız ve hepimiz hata yaparız. Gazeteci olarak senin görevin, yanlışlarımızı bize tatlı ve yumuşak bir üslupla hatırlatmak değil mi? Oysa sen makalelerini hep tehditle bitiriyorsun...*” Raymondo Topacio'ya, ahşabı, sandık yapımında kullanılan kâfûr ağaçlarından

⁶³ Bk. Saîd Takiyuddîn, *Gâbetü'l-kâfûr*, Beyrut 2000, s. 115-125.

⁶⁴ Bk. Mehmet Kaplan, a.g.e., s. 105.

⁶⁵ Bk. Saîd Takiyuddîn, a.g.e., s. 115.

⁶⁶ Bk. a.mlf., a.g.e., 120.

meydana gelen kâfûr ormanı teklif edilir. Bakan, kâfûr ağaçlarının⁶⁷ ancak yabancı şirketler yardımıyla değerlendirilebileceğini ifade eder. Bu şirketlerden biri de bir Amerikan şirkettir. Bakan, Raymondo'ya bu ormanın bir Amerikan şirketi tarafından yıllık elli bin dolar karşılığında kendisinden kiralanacağını söyler. Bu, aslında Raymondo Topacio'nun yazılarından vazgeçmesi için kendisine teklif edilen bir rüşvettir. Raymondo Topacio, herhangi bir karar vermeden ertesi sabah her zamanki gibi işine gider, makalesini yazar. İş yerinde kendisine eskisi gibi değer verilmemektedir. Hatta yazı işleri müdürü kendisinden bundan sonra sadece havadan sudan yazmasını ister. Bu esnada kâfûr ormanının işlemleri biter ve Raymondo Topacio, işten ayrılarak almış olduğu elli bin dolar ile bir saray (villa) inşa eder ve orada inzivaya çekilir. Raymondo Topacio'nun arkadaşına söylediği aşağıdaki ifadeleri onun hangi ruh hâli içinde olduğunu göstermektedir:⁶⁸

“İnsanlardan ayrı yaşamamın sebebini biliyor musun şimdi? Şimdi görüyorsun. İki gözünle görüyorsun. Gel, şu lâmbaya yaklaş. Yaklaş bana ve yüzüme iyi bak...Sana bak dedim, bak! Kâfûr ağaçlarının yüzüme yansıdığını görmüyor musun? Bana söyle, yüzümde kâfûr ormanını görmüyor musun?... Kokla, kokla! Benden yayılan kâfûr ağacının kokusunu almıyor musun? Cevap ver bana, cevap ver!...Ben, insanlar yüzüme yansıyan kâfûr ormanını görmesinler diye bu karanlık brandanın altında oturuyorum. Bedenimi saran kâfûr kokusunu almaman için senden uzakta oturdum. Mumyalanmış bir cesedim ben!”

Bu öyküde yazılarından dolayı önce siyasiler sonra da patronu tarafından baskı altına alınmış bir gazetecinin tüm prensiplerini kenara koyarak, bir anlamda kalemini satarak sahip olduğu yeni hayatı ve bu hayat içinde pişmanlık duygusunun kendisinde yarattığı yeni ruh hali ele alınmıştır. Daha önce parıldayan gözler, artık ıslak ve nemlidir. Raymondo Topacio, anlatılması güç duygu labirentine girmiştir. İnsanların içine çıkamayan Raymondo, artık etrafa sadece kâfûr kokusu yayan cansız bir beden halinde yaşamaktadır. Raymondo'nun dış ve iç dünyası öyküde ustaca anlatılmıştır. Dış görünüşün ardındaki sebepler, psikolojik tahlillerle verilmiştir. Bir insanın işlemiş olduğu

67. Kafur ağacı (Cinnamomum camphora), defnegiller (Lauraceae) familyasından vatani, Güney Çin, Güney Japonya ve Formoza gibi uzak doğu olan, 20-30 m uzunluğa ulaşabilen, tabii ormanlar meydana getiren ağaç türü. Kafur ağacı uzun yıllar (2000 yıl) yaşar. Tropik bölgelerde kültürü yapılır. Ağacın yaprağında, gövde kabuğunda ve odununda bulunan yağ hücrelerinde Camphora (kafur) meydana gelir ve yaşlı gövdelerde yarıklar içersinde kristalleşir. Sonra dal ve gövdelerinin su buharı distilasyonu ile kafur elde edilir. 20-25 yaşlarındaki ağaçların odunu kesilip, uçucu yağ elde edilir. Bu uçucu yağ, soğukta bekletilince kafur kristallenerek çöker, süzülerek temizlenir. Tablet veya prizmatik kristaller halinde ticarete çıkarılır. Tabii kafur, monoterenik bir maddedir. Suni kafur rasemiktir ve pinenden çeşitli işlemlerle hazırlanır. Bk. http://tr.wikipedia.org/wiki/Kafur_a%C4%9Fac%C4%B1

68. Bk. Saîd Takiyuddin, a.g.e., s. 122-123.

bir hatanın, duygu dünyasında meydana getirdiği değişiklikler bu öyküde açıkça görülmektedir. Hikâyenin bir yerinde Raymondo Topacio “*Ben, yanardağın⁶⁹ mumyalanmış iskeletiyim.*” diyor. Pişmanlığın doğurmuş olduğu yalnızlık duygusu içinde adeta derin bir uykudan uyanır gibidir Raymondo Topacio. Yazar, öykünün başından sonuna kadar sanatkârane bir üslup kullanır. Öyküde kâfûr ormanı ülkeyi simgelemektedir. Bilineceği gibi bir hikâyecinin görevi halka insanları tanıtmaktır.⁷⁰ Ancak bunu yaparken, insanları toplu olarak değil de teker teker tanıtmaktır. Hikâyede kişi olmazsa, o hikâyenin akıcı bir üslubu ve dikkate değer bir dünyası olmaz. Dolayısıyla bir öyküyü, akıcı kılan, dikkate değer yapan insandır. Yani hikâyenin odak noktası insandır. Bu öyküde de yazar, yalnızlığa çekilmiş bir insanın bu uzletinin nedenlerini anlatmaktadır.

Reşâd Darğûs (1910-1988)⁷¹ *Kânet hunâke imraa*, ‘*Alâ durûbi'l-hayât, Yevme 'âde ebî, el-Hâc Bahbah, Bâbâ mebrûk ve Hammâmâtu'l-vâdî* gibi koleksiyonlara imza atmıştır. Öykülerinde en dikkat çekici husus, toplumsal reformdan yana aldığı kesin tavrıdır. Ona göre daha iyi yarınlar için, ülkenin her alanında toplu reformlar yapmak gerekir. Diğer taraftan hikâyelerinde vatan teması, yolsuzluk, gelenekler, görenekler de önemli bir yer tutmaktadır

Realizme ve psikolojik tahlile önem veren Tevfik Yûsuf Avvâd (1911-1989), bu alana *es-Sabiyyu'l-a'rac* (Beyrut 1936), *Kamisû's-sûf ve kısas uhrâ* (Beyrut 1937) *el-'Azârî* (1944) ve *Metâru's-sakî* (Beyrut 1981) adlı eserleriyle katılmıştır. Bütün bu eserler, Lübnan öykücülüğü için teknik bir sıçrama kabul edilmiş, hem Lübnan'da hem de Arap dünyasında öykünün gelişmesinde önemli bir rolü olmuştur. Aslında Tevfik Yûsuf Avvâd'ın koleksiyonları Lübnan öyküsü için yeni bir hareketin başlangıcı kabul edilmiştir. Sanatsal bir duygu ile ele aldığı öykülerin içerdiği yorum, tahlil ve tasvir eski kalıpların dışına çıkılmasını sağlamıştır. Bazı öykülerinde anlatım, gazeteciliğin de vermiş olduğu etkiyle istenilen düzeyde olmasa da insanı derinden kavrayan, adeta tablo gibi tasvirlerin kullanıldığı ve şiirsel üslubun hâkim olduğu diğer öyküleri bu izleri silmiştir. Öyküde geçen olayların inandırıcılığı, canlılığı okuyucularını aktif bir halde tutmuştur. O, özellikle amcası tarafından devamlı işkenceye tabi tutulan total bir çocuğun öyküsü olan “*es-Sabiyyu'l-a'rac*”⁷², şehirde fahişelik yapan bir kadının hikâyesi “*el-Makberatu'l-mudennese*”⁷³, ayrıca Mîsâku'l-mevt ve “*Behiyye*” adlı öykülerinde ortaya koyduğu mükemmel psikolojik

69. Raymondo Topacio'ya, yazmış olduğu makalelerden dolayı “yanardağ” lâkabı verilmiştir.

70. Bk. Mehmet Kaplan, a.g.e., s. 295.

71. Bk. Ali Hicâzî, a.g.e., s.177-198.

72. Bk. Süheyl İdrîs, a.g.e., s. 52.

73. Bk. a.mlf, a.g.e., s. 53.

tasvir ile Lübnan öyküsüne belirli bir mesafe aldırılmıştır.⁷⁴ “el-Makberatu'l-mudennese”deki köylülerin, fahişe kadına karşı beslediği duyguların tahlili son derece mükemmeldir:

“O gece, korkunç bir olay olmuştu. Leyla bir gün önce Beyrut'ta öldürülmüş. Kardeşi, arabayla onu doğduğu yere götürmüş. Utancını gizlemek için gizlice onu gömmüş. Gizlice ve duasız bir şekilde. Bir fahişe için dua ve merasim mi olurmuş?”⁷⁵ Hikâye başlangıcı acı bir gerçek ve ıstırapın habercisi. Hikâyede baştan sona Fevrân'dan 10 yıl önce ayrılmış bir kadının Fevrân semtinin haysiyetine ve şerefine zarar verdiği için köylünün kızgınlık ifade eden diyalog ve kötü kadın diye tanımladıkları kişi ile ilgili yorumlarıyla geçer. Diğer taraftan “el-Ermele”⁷⁶ adlı öyküdeki derin tahlil, yazarın bu alandaki gücünü ortaya koymaktadır. O da pek çok sosyal yaranın yanı sıra, Mihâil Nu'ayme gibi kısırlık ve kız çocuğu sorunlarını da ele almıştır. Adonis'in de ifade ettiği gibi “Tevfik Yûsuf Avvâd bir şairdir.”⁷⁷ Özellikle *Metâru's-sakî* adlı koleksiyonunda mükemmel bir şair olarak karşımıza çıkmaktadır. İfadeleri şiirseldir. Ayrıca burada sınıfsal ayrışmalara adeta isyan eder ve direnmek ister. Tevfik Yûsuf Avvâd'ın öykücülüğünü iki merhalede ele alabiliriz: Birinci merhalede Lübnan toplumunu bütün sınıflarıyla birlikte ele almış ve İkinci Dünya Savaşı öncesi, esnası ve sonrasında Lübnan'ın yaşamış olduğu sorunları irdelemiştir. İkinci aşamada ise daha önce yaşanmış sorunların yaratmış olduğu insan merkezli temalara değinmiştir. Toprak, onun en çok sevdiği adeta âşik olduğu ve kendisinin ayrılmaz bir parçası olarak kabul ettiği bir unsurdur. Bunu “Mârâ ve'l-melik” adlı öyküsünde açıkça görüyoruz.⁷⁸

“Bir kız ve bir erkek çocuğu çıplak vaziyette oynuyor, çamuru avuçlayıp birbirlerine atıyorlardı. Kâh suyun içinde kâh çimenlerde koşuyorlar; boğuşuyorlar ve bağışıyorlardı. Kız ağlayacak gibi oluyor, erkek çocuğu ise gülüyor ve nehre dalıyor; kız da arkasında suya atlıyor ve onu aramaya koyuluyordu. (Kralın) kayığı ise kızı izliyordu...”

Sonunda kız, yüzü çamurlu bir halde suyun üzerine çıktı...”

Onun din adamlarına bakışı ise daha öncekilerden farksızdır. O da diğerleri gibi din adamlarının gerçek Hıristiyanlığı temsil etmediklerini, eğitimlerinin son derece zayıf olduğuna inanmaktadır. Fakir tabakanın sıkıntılarını zenginlere bağlamaktadır. Bu da yazarın zenginlere karşı farklı bir tavır almasına sebep

⁷⁴ Onun tüm öyküleri için bk. Tevfik Yûsuf el-Avvâd, *el-A'mâlu'l-kâmile*, Beyrut 1987, s. 1-207.

⁷⁵ Bk. Tevfik Yûsuf Avvâd, *a.g.e.*, s. 10.

⁷⁶ Bk. Süheyl İdrîs, *a.g.e.*, s. 54.

⁷⁷ Bk. Ali Hicâzî, *a.g.e.*, s. 334.

⁷⁸ Bk. Tevfik Yûsuf el-Avvâd, *a.g.e.*, s. 172-173.

olmaktadır. Öykü alanında en önemli şahsiyetlerin başında gelmektedir. Gerçeğe ve doğruya ulaşabilmek için reforma inanmış ve mücadelesini bu yolda vermiştir. Karakterleri sıradandır. Ancak bu sıradanlık, tüm Lübnan halkını yansıtmaya engel değildir. Bize göre Tevfik Yûsuf Avvâd'ın en önemli özelliği zamanına kadar birkaç konu etrafında sıkışıp kalan Lübnan öyküsüne sosyal meseleleri de ekleyerek yeni bir rota çizmiş olmasıdır.

Uzun süre Suriye'de ikamet etmiş olan, ancak Lübnan Sayda'da doğan Vidâd Sekâkîni (1913-1991) bu alana *Merâya'n-nâs* (1945), *Beyne'n-nil ve'n-nahîl* (1947), *Nufûs tetekellem* (1962), *es-Sitâru'l-merfû'* (1963) ve *Akvâ mine's-sinîn* (1978) adlı eserleriyle katılmıştır. Daha çok psikolojik tahliller ve özellikle kadının iç dünyasını tahlil etmiştir. İkinci nesil öykücüler arasında Ahmed Mekkî (1917-1988), Lütfî Haydar ve Reşâd el-Mağribî'yi de burada hatırlatmamız gerekir. Ahmed Mekkî'nin 1944 yılında yayımlanmış olduğu *Fî hanâya'd-derac* adlı koleksiyonu daha çok duyguların tasvir ve tahlili üzerinde durur.

1918 doğumlu Touma el-Hûrî⁷⁹, iyi bir gözlemcidir. *Fâkîhetu's-şitâ'* (Beyrut 1973), *Ve kâne Mâzin yunâdî*, *Înâku'l-efâ'î*, *el-Kamîsu'l-muhattat*, *el-Kûmîdiyâ's-şeytâniyye* ve *ez-Zilzâlu'l-beşerî* gibi öykü koleksiyonları kaleme almıştır. Ülkenin içinde bulunduğu çeşitli sorunları ve özellikle de fakir tabakanın zenginlerle olan mücadelesi ve bu tabakanın sorunlarını irdeleyen Tuma el-Hûrî, işçi sorunlarını da ele almıştır. Patronlara karşı işçilerin yanında bir duruş sergilemiştir. Yazarın sınıfsal mücadelesinde galip genelde hep fakir olmuştur. “Darbet muallim” adlı öyküsünde⁸⁰ işçi patron ilişkilerine değinmiştir. “Abdullah” adlı öyküsünde⁸¹ devleti ağır ve alaycı bir şekilde eleştirmiştir. Kahramanlarını iç dünyalarına nüfuz eden yazar, fakir tabakanın zengin tabaka gibi eğitim görme şansına sahip olmadığını ifade etmiştir. Onun şu ifadeleri dikkat çekicidir:⁸² “En büyük sorun, benimki gibi bir erkek çocuğa sahip olup bu çocuğun bir gün okula bir gün de dışarıdaki işe gitmesidir. Bütün kazandığımı ona harcıyorum. Okumak istemiyor. Okumaya karşı bir antipatisi oldu. Keşke olmasaydı!” Kadın konusuna pek değinmeyene yazar, ayrıca din, sanat, korku, endişe ve umutsuzluk gibi temaları da işlemiştir.

Lübnan'da öykü faaliyetlerinin ikinci aşamasının önemli şahsiyetlerinden birisi de yukarıda adı geçen Süheyl İdrîs'tir.⁸³ Gerçekçi öyküler yazarak gerçek

⁷⁹ Bk. Ali Hicâzî, *a.g.e.*, s. 147-175.

⁸⁰ Bk. a.mlf., *a.g.e.*, s.153.

⁸¹ Bk. a.mlf., *a.g.e.*, s.154.

⁸² Bk. a.mlf., *a.g.e.*, s.155.

⁸³ Öykücülüğü için bk. a.mlf., *a.g.e.*, s. 59-96.

Lübnan insanını ortaya koyan Süheyl İdrîs, bu dönemde iki önemli koleksiyon kaleme almıştır. Bunlardan birincisi 1950'lerin başlarında çıkan *Akâsîs ûlâ* ile 1956 senesinde basılan *Akâsîs sâniye* adlı koleksiyondur. Bu iki koleksiyon incelendiği zaman, Süheyl İdrîs'in birinci koleksiyonunda yer yer rastlanan edebi zevksizlik, edebi yeteneği ortaya koymada zorlanma, ikinci koleksiyonda kendini yavaş yavaş mahir bir kalemin elinde ustaca ortaya dökülmüş kelimelere, tahlillere bırakacaktır. Süheyl İdrîs'in öykü alanındaki ilk yılları romantizmin etkisi altında geçmiştir. Gençlerin kadın özlemi, düşleri gibi konular da onun temaları arasında yer almıştır. Ancak tüm bunlar, toplumun farklı alanlarındaki ilişkilerinin sınırlarını toplum belirlediği için, o günün geleneklerinin izin verdiği ölçüde gerçekleşmiştir. Öykülerinde zaman ve mekân kavramından ziyade olaya değer veren Süheyl İdrîs, özellikle *Akâsîs ûlâ* adlı koleksiyonunda kadına bakış açısı yer almış ve kadın farklı yönlerden ele alınmıştır. Mesela "Sâmiye" adlı öyküde⁸⁴ elli yaşlarında biri ile evlenmek zorunda bırakılmış Sâmiye adlı genç kız, evlilik süresi boyunca kocası tarafından ihmal edilmiş ve nihayet kocasının ölümünden sonra bir kız çocuğu ile yapayalnız kalmıştır. Burada kadının cinsel açıdan ihmal edildiği konusu önemle işlenmiştir. Genç kız zamanla büyümüş ve etrafının dikkatini çeker duruma gelmiş ve 25 yaşlarında birisi ile nişanlanmıştır. Anne bir gün genç kız ve delikanlının odada yalnız buldukları bir anda odaya girmiş ve onları öpüşürlerken görmüş, bunun üzerine kızını acımasızca dövmeye başlamış, bu müdahalelerin sürmesi üzerine nişan bozulmuştur. Sonunda kız, kendini balkondan atmış ve hayatına kıymıştır. Anne de kendisini hiç tanımadığı birinin kollarında bulmuştur. Burada bir annenin yanlış davranışları sonucu meydana gelen dram konu olarak ele alınmıştır. Diğer taraftan bir kız çocuğunun kendisinden yaşça çok büyük birisiyle evlendirilmesinin kızın psikolojisi üzerindeki olumsuz etkileri de önemle irdelenmiştir. Hikâye kahramanı Sâmiye, aşksızdır; bunun için de dünya onun için anlamsız ve boştur. Kızı hakkında belki de geleneklerin etkisiyle kolay ve basit bir şekilde hüküm veren bir anne, korktuğu acı sondan kurtulamamıştır. Körü körüne uygulanan töreler, hikâyede görüldüğü gibi zaman zaman acı sonlara neden olabilmektedir. Yazar, "eşvâk"⁸⁵ adlı öyküde de kadını daha farklı bir yönden ele almaktadır. Sümeyye adlı genç bir kız annesinden akordeon veya keman öğrenmek istediğini söyler. Anne de bir gün kızına müzik hocasının salonunda kendisini beklediğini söyler. Kız en güzel elbiselerini giyerek salona girince âmâ bir hoca ile karşılaşır. Annenin âmâ hoca seçmesinin nedeni, kızının bu yaşta birine âşık almasını istemeyişidir. Ancak buna rağmen, genç kız âmâ hocaya âşık olmuştur. Âmâ hoca aradaki yaş

84. Bk. Ali Hicâzî, *a.g.e.* s. 61-62.

85. Bk. a.mlf. *a.g.e.*, s. 61.

farkından dolayı bu derin sevgiyi kalbine gömerek kendini saklamıştır. Burada da örf ve adetlerin etkisinde kalan, korku ve endişe içinde yaşayan bir annenin, kızını kurtarmak için düşündüğü senaryo ve ardından gelen başarısızlık ele alınmıştır. Merhum Mehmet Kaplan hocanın da ifade ettiği gibi, iyi olan bazı örf ve adetler, şüursüz davranışlar haline gelince, insanları gülünç duruma düşürebilir ve beklenilenin aksine zararlı sonuçlar verebilir.⁸⁶ "Zâmiât" adlı öyküde de⁸⁷ bazı kız öğrencilerin, kılığına kıyafetine dikkat eden, yakışıklı, ayrıca dersini son derece güzel anlatan öğretmene karşı duydukları hisler dile getirilir. Öykü, öğretmen Naci'nin kendisine âşık olan öğrencilerden biri ile nişanlanması ile son bulur. "Teftahu varda", "ıtrun ve demun", "akvâ mine'l-hayât", "nîrân ve sulûc" ve diğer pek çok öyküsünde yine kadın üzerinde durulur.

Akâsîs sâniye adlı koleksiyonunda ise⁸⁸ kadın, yine daha önce bahsi geçen koleksiyonda olduğu gibi odak merkezidir. Ancak iki koleksiyon arasında son derece önemli farklar bulunmaktadır. İkinci koleksiyon, yazarın son derece önemli bir mesafe aldığını gösteriyor. Paris'te kadının, Beyrut'ta sahip olmadığı zengin bir özgürlüğe sahip olduğunu görüyor. Burada ikinci koleksiyonunda yeni tecrübelerinin de ışığı altında Paris'in geleneklerine; özgür aşklara tanık oluyoruz. "Milouska" (?) adlı öyküsünde bir genç, gece kulübünde Çekoslovak bir kızla tanışır. Genç kızla aralarında kısa zamanda dostluk peyda olur ve çok geçmeden Paris'in gece kulüplerini gezmeye başlarlar. Bu arada genç kızın kolu kırılır, hastaneye kaldırılır ve herkes ziyaretine gelir. Ancak Milouska'nın ruhunda bazı değişiklikler meydana gelir. Ruhunda meydana gelen bu değişiklikler, ona yeni bir yol çizer. Hastanede okumuş olduğu bir kitap, onu Doğu'ya karşı yeni hisler duymasına sebep olur. Özlediği manevi hayatı ancak orada yaşayabileceğine inanır. Sevgilisine de bir mektup göndererek bu durumdan kendisini haberdar eder. Yazar, daha çok Paris hayatı ve buradaki cinsellik ile özgürlük üzerinde odaklanır. Mesela Paris hakkındaki şu görüşleri dikkat çekicidir:⁸⁹

"Tekrar Paris'in atmosferine kapıldı. Paris'in çekici hayatı onu içine çekti. Paris, insana geçmişini ve geleceğini ne de kolay unutturuyor. Dahası ne de kolay kendisini unutturuyor. Her günü yeni bir zevk, eğlence..."

86. Bk. Mehmet Kaplan, *a.g.e.*, s. 33.

87. Bk. Ali Hicâzî, *a.g.e.*, s. 61.

88. Bk. a.mlf., *a.g.e.*, s. 70-71.

89. Bk. a.mlf., *a.g.e.*, s.71-72.

“Arkadaşım ve kardeşim” öyküsü⁹⁰ realist bir öyküdür. Yazarın *Akâsîs ülä*'da 29 öykü bulunmaktadır. Bunların sadece biri “tizkâru servetin”⁹¹ milliyetçilikten bahsetmektedir. İşgal güçleri tarafından tutuklanan devlet başkanı ve başbakanın serbest bırakılması için halkın gösterileri, protestoları ele alınır. Bu öyküde yer alan bir anne ile oğlunun diyalogu son derece ilgi çekicidir. Anne, oğlunun protestolara katılmasını istememektedir. Ancak oğlu katılmak için ısrar eder ve katılır. Protesto sırasında çıkan kargaşadan dolayı ayağı sakat bir halde dönünce:

“ Anne, sus artık! Acımı daha da büyütme! Protestolara katıldım, çünkü katılmam gerekiyordu. Çıktım, çünkü vatanım, benim arkadaşlarımla çıkmamı istiyordu.” diyerek⁹² vatan kavramının önemini vurgulamaya çalışmıştır.

Karaf (1948), *Evvelen ve âhîran ve beyn beyn* (1974), *Alâ enhâri Bâbil* (1987), *Ve keen lem yekun* (1994) adlı koleksiyonlarıyla Fu'ad Ken'ân (1920-2001)⁹³ Lübnan'ın siyasi ve sosyal sorunlarını ele almış, kadın ve cinsellik konularına özellikle eğilmiştir; yeni bir üslup izlemiş ve yeni temalar ele almıştır. Bu arada öykülerinde din adamlarını da eleştirdiği dikkati çekmiştir.

Muhammed Aytânî (1926-1988)⁹⁴ bu alana *Eşyâ' lâ temût* (1974), *Muvâtînün min cinsiyyet kaydi'd-ders* (1975) gibi eserlerle katılmıştır. Öykülerinde daha çok Beyrut'un bazı mahalleleri, gelenekler-görenekler, deniz, kadın, milliyetçilik, siyasi feodalizm, yolsuzluk, açlık, emniyet güçleri gibi konuları işlemiştir. Tarihi konulara da değinen Muhammed Aytânî, Beyrut'un Re's-i Beyrut mahallesini anlatırken⁹⁵ caddelerini, sokaklarını, ağaçlarını, taşlarını, denizini, meyvelerini de ihmal etmemiştir. Hikâyelerinde balıkçı, çiftçi, incir satıcısına da tanık oluyoruz. Ayrıntılı olarak denizden de bahseder. Deniz ona göre halkın ruhuna işlemiştir. Denizden bahsettiği zaman sanki en yakını olan birinden bahseder gibidir. Chouran denizi Re's-i Beyrut mahallesini sakinlerinin ekmek teknesidir, rızık kapısıdır. Yazar, Re's-i Beyrut Mahallesi sakinlerini konuştururken zaman zaman halk dilini tercih etmiştir.

Lübnan öyküsünün tarihi süreci içinde vatan teması ilk dönemlerin önemli konuları arasında yer almıştır. Yûsuf Habeşî el-Aşkar (1929-1992)⁹⁶ bu konuya ağırlık verenler arasındadır. *el-Mizalla ve'l-melik ve hâcisü'l-mevt*, *Ta'mu'r-*

⁹⁰ Bk. a.mlf., a.g.e., s.72-73.

⁹¹ Bk. a.mlf., a.g.e., s.74-75.

⁹² Bk. a.mlf., a.g.e., s. 74.

⁹³ Bk. Michel Cuhâ, a.g.e., s. 205.

⁹⁴ Bk. Alî Hicâzî, a.g.e., s.369-417.

⁹⁵ Bk. a.mlf., a.g.e., s. 370-375.

⁹⁶ Bk. a.mlf., a.g.e. s.97-132.

remâd, *Leylu's-şitâ'*, *el-Ardu'l-kadîme*, *Âhîru'l-kudemâ'* adlı öykü koleksiyonlarını kaleme alan yazar, şehir hayatı, köy hayatı ve vatan temalarını hikayelerinde farklı bir üslupla ele alınmıştır. Köyde yaşamayı tercih eden yazar, “doğum yerini küçük gören, aptallığın kuyusuna düşer” diyor.⁹⁷ Yazar, kendi dünyasında kurmuş olduğu, hayal etmiş olduğu özel vatanına özlem duymuştur. Ona göre bu dünyanın, Beyrut'un her şeyi değişmiştir. İnsanları, gülleri bile değişmiştir. Fakirler, zenginler onun düşünce dünyasını hep meşgul etmiştir. Lübnan'ın bozulan, kirlenen yüzünün temizlenebilmesi için savaşın çıkmasını bile düşlemektedir. Öykülerinde hayat filozofu, hayal kırıklığının filozofu olarak görülmektedir.⁹⁸ Dünya malından nefret eden bir yapıya sahiptir. O, kültürlü aydın insanların olmadığına ya da ihmal edildiğine inanmaktadır. Bazı öykülerinde din ve din adamları onu çokça meşgul etmiştir. Kadınlar hakkındaki şu sözü dikkat çekicidir:⁹⁹ “İnsan, kadından kurtulduğu vakit, ancak erkek olur.” Öykülerinde kadına bakış açısının temelini bu söz oluşturmaktadır. Onun öykülerinde adetler ve gelenekler de önemli bir yer tutar. Esasen onun *el-Mizalla ve'l-melik ve hâcisü'l-mevt* adlı koleksiyonu düşünce dünyasının önemli bir kısmını okuyucuya sunmaktadır. Bu arada göç temasını da işlemiştir. O da pek çok yazar gibi ilk başlarda klâsik dönemin etkisinde kalmış, ama daha sonra bu etkiden kurtulmuştur. Ancak klâsîği temsil eden köy ile moderni temsil eden şehir arasında hayatının sonuna kadar mekik dokumuştur. *el-Mizalla ve'l-melik ve hâcisü'l-mevt* adlı koleksiyonda Avrupaî öykünün ölçülerini uygulamaya çalışmış, ayrıca sembolizmi realizm tecrübesinin bir ürünü kabul edilmiştir. Yazar, mesajını topluma iletebilmek için farklı yollar takip etmiştir. Zaman zaman geleneksel hikâye üslubunu zaman zaman mektup üslubunu kullanmıştır. Öykülerinde hem konuşma hem de yazı dilini kullanmıştır. Kelime dünyası oldukça zengindir. Şehir ve köy halkının kullanmış olduğu kelimelere sıkça yer vermiştir. Ona göre güçlülerin bulunduğu bir toplumda zayıf ve fakir kimselerin yaşama şansları yoktur.

Esasen Lübnan'da öykülerde ele alınan temalar zaman ve mekân bakımından farklılıklar göstermiştir. XX. asırda meydana gelen tüm siyasi olaylar farklı zamanlarda farklı mekânlarla tema olarak yer almıştır. Mesela Filistin topraklarının işgal edilip yerine İsrail Devleti'nin kuruluşu ve Arap ülkelerinin bu durum karşısındaki acziyetleri pek çok yazarın öykülerinde yer almıştır. 1956 senesinde Cemal Abdunnasır'ın Süveyş Kanalı'nı millileştirmesi ve bunun neticesinde İngiltere, Fransa ve İsrail'in saldırıları sonucu meydana gelen trajik olaylar öykülerde ayrı bir şekilde işlenmiştir. 1967, 1973 Arap İsrail

⁹⁷ Bk. a.mlf., a.g.e., s.98.

⁹⁸ Bk. a.mlf., a.g.e., s.103.

⁹⁹ Bk. a.mlf., a.g.e., s.109.

savaşlarının hepsinin ayrı bir izi var Lübnan öykülerinde. Daha sonra 1975'te çıkan Lübnan iç savaşı da dönemin öykülerinin en önemli teması olmuştur. Savaş, fakirlik, açlık, din adamları, emniyet güçleri, kadın, gelenekler-görenekler, Filistin, Cezayir ve nihayet göç, Lübnan öyküsünün ana unsurlarını teşkil etmiştir.

Muhammed Degrûb (1929-) *el-Kasr ve 'ş-şâriu't-tavîl* (1954) adlı eseriyle bu alana katılmıştır. İçinde 8 öykünün bulunduğu bu koleksiyonda fakirlik temi önemli bir yer tutar. Muhammed Degrûb, Maksim Gorky'nin (1868-1936) öncülüğünü yaptığı sosyal gerçekçiliğin etkisinde kalmış ve öykülerine de yansımıştır. Lübnan'da dikkatleri çeken öykü yazarlarından birisi de Ahmed Süveyd'dir (1929-)¹⁰⁰. *el-Ma'zira mine'ş-şems, Lâ su'âl fi'l-leyl, en-Nevâfizu'l-muğlaka ve uyûnu'l-ahbâb* ve *Leyletu'l-kabz 'alâ sırri'l-Edhem* önemli çalışmaları arasında yer almaktadır. Ahmed Süveyd, Arap milliyetçiliği sorunlarını toplumsal sorunlarla iç içe ele almış ve bu alanda farklı sorunları içeren üç koleksiyona imza atmıştır. Bu arada özellikle fakir tabaka ile iktidardakiler tarafından desteklenen zengin tabaka arasındaki kavgayı işlemiştir. Dolayısıyla öykülerinde fakirlik, açlık ve ölüm teması sık sık işlenen konular arasındadır. "el-Mevt ve'z-zeytûn" adlı öyküsünde¹⁰¹ her gün insanların çekmiş olduğu bir sıkıntıyı dile getirmektedir. Âmil Dağı civarında yaşayan halkın uçak bombardımanlarından ve İsrail'in atmış olduğu top ateşi dolayısıyla içinde bulunduğu çekilmez durum ele alınmıştır. Bu anlatımlar esnasında uçakların bombardımanlarını konuya uygun bir şekilde tasvir etmiştir: "*İsrail bombardımanları birbirini izleyen dalgalar halindeydi. Patlamalar, yeryüzünü sarsıyor, sınırları bozuyordu. Toprak zerrelere ayaklarımızın altından kayıyor, kemiklerimiz dahi titretiyordu.*"¹⁰² Yazar, hem toplumsal hem de diğer bazı sorunları öykülerinde dile getiriyor. Bu arada gelenek ve göreneklerin de öykülerinde önemli bir yeri olduğunu söylemek gerekiyor. Öykülerinde klâsik bir anlatım tarzı dikkati çekmektedir. Üslubu basit ve akıcıdır. Sonuç olarak o, toplumun farklı sorunlarını kavramış ve okuyucunun anlayabileceği bir dille bunları dile getirmiştir. *en-Nemlu'l-esved* (1955), *Elvâh safrâ'* (1959), *A'sâb mine'n-nâr* (1963), *Eb'âd bilâ vatan* (1977), *Vatan bilâ câzibiyye* (1979), *Kadişâtu'l-vahv* (1998) ve *Âşika bi- elvâni kavs kuzah* (2000) gibi önemli koleksiyonlar kaleme almış olan George Şâmî (1931-)¹⁰³, öykülerinde topluma ve kadına karşı intikam duyguları içinde olup hayata

¹⁰⁰ Bk. a.mlf., *a.g.e.*, s.229-264.

¹⁰¹ Bk. Ahmed Süveyd, *en-Nevâfizu'l-muğlaka ve uyûnu'l-ahbâb*, 1981, s. 23.

¹⁰² Bk. Ali Hicâzî, *a.g.e.*, s. 231.

¹⁰³ Bk. a.mlf., *a.g.e.*, s.265-276; Michel Cuhâ, *a.g.e.*, s. 367-375.

karşı son derece kötümser duygular beslemekte ve çocukluk dünyasına büyük bir özlem çekmektedir.

Yine Lübnan'da Halim Berekât (d.1933) *es-Samt ve'l-matar* adlı eserinde (Beyrut 1956) siyasal ve sosyal olayların etkisiyle Arap aydınının kültür dünyalarında meydana gelen hızlı dalgalanmaları anlatırken, önemli bir başarıya imza atmıştır. Bu arada 1940'lı yılların nesli olan ve *Sadîkatu'l-ahrâc* (1946), *el-Verdetu'l-hamrâ'* (1963), *Bisâtu'r-ramal ve kisas uhrâ* (1981), *el-Mencelu't-tâir ve kisas uhrâ* (1986), gibi öykü koleksiyonları kaleme almış olan İmil Yûsuf Avvâd (1925-2005), öykülerinde gelenek, görenek ve inançlarıyla Lübnan insanını ele almış, sade ve anlaşılır bir dil kullanmıştır. Hikâyelerinde daha çok Lübnan halkının tarihten kaynaklanan nedenlerden dolayı adetlerine ne denli bağlı olduğunu anlatmaya çalışmıştır.¹⁰⁴ İlyâs ed-Dîrî (1937-)¹⁰⁵, *er-Raculu'l-ahîr* (1961), *Cidâru's-samt* (1963), *Hadîsu's-sâ'a* (1966), *et-Tarîk ilâ Morînâ* (1969), *Men yasna'u'r-raîs* (1970), *el-Hata'* (1971), *Tebka vahîden ve tendem* (1974), *el-Fârisu'l-katîl yetereccel* (1979), *Avdetu'z-zi'b ile'l-Artûk* (1982) gibi öykü koleksiyonları kaleme almıştır. Öykülerinde kadının çevre, adet ve gelenekler dolayısıyla ezildiğini, hor görüldüğünü görüyoruz. Yazar eski gelenek ve görenekleri, batıl inançları eleştirmiştir. *Rabî'u'l-emel* (1956), *eş-Şemsu'l-maslûbe* (1957), *el-Âsife* (1960), *Tis'u kisas* (1964) ve *İnsâniyyetu'l-fi'rân* (1966) adlı koleksiyonları ile bu alana hizmet veren Hıdır Nebbûh (1935-2008) da pek çok Lübnanlı yazar gibi fakirlik, açlık, işsizlik, aşk, din, milliyetçilik ve sosyal sorunlar gibi temalar ele almıştır.¹⁰⁶ Ayrıca Antoun Mes'ûd (1935-), İlyâs Atrûnî (1943-), Nizâr Seyfuddîn'i (1947-) de burada zikretmeliyiz.

Leylâ el-Ba'lebekkî (d.1936), özellikle *Sefînet hanân ile'l-kamar* (1963) adlı eseriyle tanınmış¹⁰⁷, ancak eserinde ele almış olduğu konular, halkta büyük infial yaratmıştır. Gelenek ve göreneklere adeta savaş açmış, bu nedenle de ağır eleştirilere maruz kalmıştır. Cinsellik ile ilgili yazdıkları, yazarın çevresinin ve yaşadığı toplumun kabullenebileceği türden değildi. Aslında bir yazarın ortaya koyduğu eserde, çevresinin ve kendi hayatının son derece önemli bir etkisinin olduğunu biliyoruz.¹⁰⁸ Bir yazarın eserinde hayatının ve çevresinin meydana geldiği unsurlar vardır. Ancak bir yazarın çevresini düşünmeden sadece kendi hayatını ve kendi düşünce dünyasını dikkate alarak yazacağı şeyler, yazarın

¹⁰⁴ Bk. Michel Cuhâ, *a.g.e.*, s. 251.

¹⁰⁵ Bk. Ali Hicâzî, *a.g.e.*, s.213-227; Michel Cuhâ, *a.g.e.*, s. 475.

¹⁰⁶ Bk. Michel Cuhâ, *a.g.e.*, s.437-447.

¹⁰⁷ Bk. a.mlf., *a.g.e.*, s.469-474.

¹⁰⁸ Bk. Mehmet Kaplan, *a.g.e.*, s. 11.

kültür dünyası ne kadar zengin olursa olsun, olayları derinden kavrama ilkesinden uzak olur. Her ne kadar insanın kültürel zenginliği yazarın olayları derinden kavramasına etki etse de iyi bir hikâyeci olmak için zengin bir kültüre sahip olmak da yeterli değildir. Hikâyecinin bir görevi de bilinmeyi anlatırken, okuyucunun alacağı tavrı da dikkate almasıdır. Anlatılan şey, toplumun dikkatini çekmiyorsa, bu durumda okuyucunun tavrı pasif olur. Bu da hikâyecinin ortaya koymuş olduğu eserin takdir edilmediğini ve değer bulmadığını gösterir. Zaman ve mekân kavramı onun için önemli olmalıdır. Diğer taraftan Leylâ Ba'lebekkî cinsel konularla ilgili yazmış olduğu yazılardan dolayı yargılanan ilk Lübnanlı kadın yazardır.

“Tekrar gözlerimi kapattım. Her zerresini, en ince ayrıntısını görüyorum: Yumuşak saçlarını, alnını, burnunu, çenesini, bacaklarının damarlarını, göğsünün kollarını, karnını, ayaklarını, tırnaklarını görüyorum. Tekrar bana gelip yanıma uzanması için çağırdım onu. İçimde onu öpmek arzusu vardı...”¹⁰⁹ Lübnan'da cinsellik teması Leylâ el-Ba'lebekkî ve Hanân eş-Şeyh tarafından özellikle işlenmiştir.

Raffi Fettûh (1949-), *Beyrut...el-Ezikka ve'l-matar* (1974), *Tafâsîl sağıra* (1980) adlı eserleriyle bu alana katkıda bulunmuştur. Bu arada üzerinde durulması gereken önemli bir şahsiyet de Elie Mârûn Halîl (1949-)dir. *Ankebûtu'z-zâkira ve'z-zemen* (1979), *Zâkiratu'l-leyl ve'r-rîh* (1992, 2000), *Nevâfizu'r-rûh* (1995) ve *Ġâfêlt zâkiratî ve...* (2005) gibi önemli öykü koleksiyonları kaleme almıştır. Öykülerinde zengin temalar bulunmaktadır. Üslubu akıcı, basittir. Öyküleri incelendiğinde yazarın yaşadıklarının öykülere yansıdığı hemen hissedilir. *Cezîratu'l-vehm* (1973), *el-Yenbû'* (1978), *el-Mer'et fi 17 kissa* (1983), *et-Tâhûnetu'd-dâia* (1984), *Hubzuna'l-yevmî* (1990), *Mahattatu'r-rahîl* (1996), *el-Leyâlî'l-ğaceriyye* (1998), *Esved ve ebyad* (2001), *Riyâh cenûbiyye* (2005) *el-Bâhira*, *Revat li el-eyyâm*, ve *ve sârat as-suhûr firâşât* gibi önemli öykü kitapları kaleme alan Emili Nasrullah (1931-)'in öykülerinde aile bağları, Lübnan köy hayatı, Lübnan'daki savaş ve kadınların bağımsızlık ve kendilerini ifade edebilme mücadelesi gibi temalara rastlanmaktadır. Diğer taraftan *Urcuhatu'l-mînâ* (1981), *Ya leyl* (1987), *Rahîl* (1989) ve *darbet kamar* (1998) gibi eserleriyle bu alana katılan Hâdiye Saîd (1947-)'in de gayretleri Lübnan öyküsüne önemli bir mesafe kat ettirmiştir. 1950'li yıllardan günümüze kadar öykü alanında çalışmaları olan şahsiyetlerden bazıları şunlardır: *Yebka'l-bahru ve's-semâ'* (1966), *el-Aynu'l-hamrâ'* (1991) adlı eserleriyle Nûr Suleymân (1938-), *Zâkiratu nevres* (2005) adlı koleksiyonu ile Leylâ Assâf (1959-), *Pûrtiyyetun li'n-nisyân* (1994) *Buyûtu'l-mesâ'* (1998)

¹⁰⁹. Bk. Michel Cuhâ., *a.g.e.*, s.470.

adlı koleksiyonları ile Rîne el-Hâyik (1959-), Hannân eş-Şeyh (d.1945), Muhammed Degrûb (1929-), Târik Ahmed el-Bekrî, Ġâliye Kabbânî, George Tarâbîşî¹¹⁰.

Yukarıda adı geçenlerden Emili Nasrullah, öykülerinde hayata bakış ve anlatış tarzı son derece önemsenen bir yazar olarak Lübnan edebiyatında yer almıştır. Onun “*Bir hurma ağacının ölümü*”¹¹¹ adlı öyküsü, önemli bir konuyu dile getirmiştir. Bilindiği gibi, öykücülerin çoğu eserlerinde insanı konu edinirler. Ancak ünlü Türk edebiyatçısı Mehmet Kaplan'ın da dediği gibi¹¹² dünyada insan dışında pek çok varlık olup bunların da anlatılmaya değer özellikleri vardır. Yazar, öyküde her gün penceresinden seyrettiği ve “komşum” diye tanımladığı bir hurma ağacını konu olarak seçer. Hurma ağacı, zamanla rüzgâra boyun eğer ve devrilir. Gerçeği sadece dış görünüşü ile değil, o dış görünüşün ardındaki derin manayı da yakalayan yazar, hurma ağacının devriliş anının akıcı ve anlamlı üslubuyla tasvir eder:

“Okun havada uçuşması gibi uçtu... Yere düşüşü büyük bir ses çıkardı. Sonra da her şey sakinleşti: Hattâ rüzgâr bile durdu ve etrafa ürktüçü bir sessizlik hâkim oldu. Bu sessizlik, suçu izleyen sessizlik!”¹¹³ Ancak hurma ağacının yıkılışı, kâinatı bütünüyle kucaklayan yazarı oldukça düşündürür. Ağacın kök kısmında büyük bir çürük fark eden yazar, hurma ağacını bir canlıymış gibi algılar. Bilineceği gibi, insan dışı varlıklara ilgi duymak, insanın duygusunu genişletir.¹¹⁴ Esasen sadece insanlarla ilgilenen yazarlarla, hem insanlarla hem de insan dışı varlıklarla ilgilenen yazarlar arasında çok fark vardır. Pek çok yazarda gördüğümüz doğaya açılımı burada Emili Nasrullah'ta görüyoruz. Yazar, hurma ağacının devriliş nedenleri üzerinde dururken önemli bir soruna parmak basıyor. Hava kirliliği, sadece insanları yok etmiyor, insan gibi algılanması gereken ağaçları da yok ediyor. Yazarın, öyküde tanık olduğumuz mükemmel anlatımlarından biri de ağacın devrilmesinden sonra, insanların ağacın etrafına üşüşüp onu kesmeye başlamalarıdır.¹¹⁵ Aslında yazarın son ifadeleri, öykünün en önemli tarafı olup bir mesaj niteliği taşımaktadır. Yazar, dışarıdan gelen sesler dolayısıyla çalışmamaktadır. Bir ağacın yok oluşu ve hemen ardından insanların canlı bir varlık gibi algıladığı o ağaca üşüşmelerinden o derece etkilenmiştir ki içinden bir ses ona:

¹¹⁰. Bk. Tâhâ Vâdi, *a.g.e.*, s. 113.

¹¹¹. Bk. Emili Nasrullah, *el-Leyâlî'l-ğaceriyye*, Beyrut 1998 (2.tb), s. 190-193.

¹¹². Bk. Mehmet Kaplan, *a.g.e.*, s. 191.

¹¹³. Bk. Emili Nasrullah, *a.g.e.*, s. 192.

¹¹⁴. Bk. Mehmet Kaplan, *a.g.e.*, s. 199.

¹¹⁵. Bk. Emili Nasrullah, *a.g.e.*, s. 193.

-*Sen de suçsuz değilsin hani! Sen de onlar gibisin. Sessizliğe bürünmekle beni öldürdün.*"¹¹⁶ diye fısıldamaktadır.

Emili Nasrullah öykülerinde kadın, sınıfsal çatışma, mutluluk, mutsuzluk temaları etrafında dolaşmıştır. Doğu toplumlarında kadına bakış açısını eleştirmiş ve bu toplumlarda genç kızların yaşamış oldukları sorunları da kaleme almıştır. "*Ailenin zürriyetini devam ettirecek erkek çocuğu beklerken, kız çocuğu dünyaya gelen bir kişinin gözünde bu durum, büyük bir sorundur.*" ifadesi¹¹⁷ kadın ile ilgili sorunların biridir. Onun ve *Sârat es-suhûru firâşât* adlı koleksiyonu son derece dikkat çekicidir. Burada güzellik mefhumu ele alınmaktadır.¹¹⁸ Üç öyküden meydana gelen koleksiyonun ilk hikâyesi *Ğâbetu'z-zeytûn*'dur. Ailesinden ve ülkesinden 20 yıldır uzakta olan birinin annesine mektuplarında önceleri hiç ağacı olmayan bir yere dikmiş olduğu zeytin ağacından dolayısıyla meydana gelen zeytinlikten bahseder. Emili Nasrullah, "*Tilke's-sarha fi'z-zelâm*" adlı öyküsünde¹¹⁹ Lübnan iç savaşından bir kesit sunuyor. Burada savaşın insanlarda yarattığı umutsuzluk ve çaresizlik üzerinde duruyor. Emili Nasrullah, sığınmakta iken yazmış bu öyküyü (1985). "*Bedeni dinlendirmek için bu sessizliği fırsat biliyor ve uykuya dalıyorum.*"¹²⁰ diyerek konuyu çekici bir hale getiriyor. Savaş dönemi, sevincin olmadığı kederin hüküm sürdüğü bir dönemde duygularını sığınmakta dile getirmeye çalışıyor. İnsan çılgınlıkları, top sesleri, mermi vızıldamaları arasında etrafı gözlemliyor.

Yine adı geçenlerden Hanân eş-Şeyh'in¹²¹ öykü alanında *Verdetu's-sahrâ'* (1982), *Eknisu's-Şems ani'l-sutûh* (1994) adlı koleksiyonları bulunmaktadır. Genellikle öykülerinde kadının toplumdaki rolü, kadın-erkek ilişkileri, evlilik kurumu gibi temaların yanı sıra, Arap kadınının nasıl davranması gerektiğini belirleyen ataerkil prensipleri eleştirmiş, ama bu arada bu prensiplerin kaynaklandığı Arap kültürünü de yüceltmıştır. Kimi hikâyelerinde boşanmanın çocuklar üzerindeki etkisini ele alırken bazı hikâyelerinde de kadınların özgürlüklerini kazanmak için çektikleri çileleri dile getirmiştir.

Yukarıda adı geçenlerin dışında Alî Hicâzî (1951-), Hudâ Berekât (1952-), Monâ Hıdr Şâtîlâ (1954-), Avâtîf ez-Zeyn (1955-), Abbûd Tal'at Atiyye (1955), Nedâ el-Emîn el-E'ûr (1957-), Leylâ Assâf (1959-), Louris er-Râî (1959-), Alî

¹¹⁶. Bk. a.mlf., a.g.e., s. 193

¹¹⁷. Bk. Alî Hicâzî, a.g.e., s.489.

¹¹⁸. http://www.moheet.com/show_news.aspx?nid=380808&pg=27

¹¹⁹. Bk. Emili Nasrullah, *Mahattatu'r-rahil*, Beyrut 2005, s. 300-310.

¹²⁰. Bk. a.mlf., a.g.e., s. 306.

¹²¹. Bk. www.kirjasto.sci.fi/shaykh.htm.

Surûr (1960-), Feryâl Sâlim Mekârim (1967-), Fâtîn el-Murr (1969-), Besme el-Hatîb (1975-) gibi bu alana hizmet etmiş şahsiyetler de bulunmaktadır.¹²² Alî Hicâzî¹²³, bu alana *el-Kavdat ve'l-ard* (Beyrut 1989), *el-Uyûnu'l-ğâribe* ve *el-Mizân* (Beyrut 1994) adlı eserleriyle katılmıştır. Öykülerinde Cebel bölgesindeki öğrenci, öğretmen, işçi, sade vatandaş ve çiftçinin hayatını ele alır. Ayrıca Filistin halkının da mücadelesini ihmal etmemiştir.

Sonuç olarak Lübnan öykülerinde daha çok, din adamları, feodal yapı, gelenek ve görenekler, göç, şehir ve köy hayatı, dağ köyleri, doğa ve toprak gibi konular öncelikli sırayı almıştır. Lübnan öyküsü, sadece diğer Arap ülkeleri öykücülüğünden değil, Fransız ve İngiliz öykücülüğünden de etkilenmiştir. Bu arada Lübnan okullarında öğretilen ve farklı kültürleri tanıtan eserlerin tercüme edilmesiyle öykü konuları daha özgür ve daha renkli bir biçim kazanmıştır.

¹²². Bk. Michel Cuhâ, a.g.e., s. 665-784.

¹²³. Bk. a.mlf., a.g.e., s. 665-674.